

KUN AHKERASTI YRITTÄÄ ON SE MAHDOLLISTA
Nuoret Vamoksen Iltaolkkarin asiakaskehittäjinä

Marja Ahti
Hanna-Maria Leinonen
Opinnäytetyö, kevät 2018
Diakonia-ammattikorkeakoulu
Diak, Helsinki
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosionomi (AMK)

TIIVISTELMÄ

Ahti, Marja & Leinonen, Hanna-Maria. Kun ahkerasti yrittää on se mahdollista. Nuoret Vamoksen Iltaolkkarin asiakaskehittäjinä. Kevät 2018. 57 s., 4 liitettä. Diakonia-ammattikorkeakoulu, Sosiaalialan koulutusohjelma, sosionomi (AMK).

Opinnäytetyön tavoitteena oli maahanmuuttajanuorten sosiaalisen osallisuuden, toimijuuden ja hyvinvoinnin lisääminen Vamoksen avoimen Iltaolkkarin asiakaslähtöisen kehittämisen avulla. Opinnäytetyön yhteistyökumppani oli Helsingin Diakonissalaitoksen Vamoksen Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hanke. Opinnäytetyö toteutettiin hankkeen Helsingin toimipisteessä.

Opinnäytetyö oli luonteeltaan kvalitatiivinen kehittämistutkimus. Kehittämistutkimuksen toteuttamistapa oli hankkeen nuoria osallistava toiminnallinen työpaja, jossa sovellettiin Tulevaisuuden muistelu -menetelmää. Työpajoja järjestettiin kahtena eri kertana hankkeen Läksyryhmän aikana. Työpajatyöskentelyllä ja havainnoinnilla kerättiin nuorilta tietoa ja toiveita Iltaolkkarin toiminnan suunnittelua varten. Nuoret osallistuivat työpajoihin asiakaskehittäjinä.

Työpajat olivat kolmivaiheisia. Kaikissa vaiheissa nuoret saivat kirjoittaa tai piirtää ajatuksiaan tarrallisille muistilapuille. Ensimmäisessä vaiheessa nuoret toivat esille ehdotuksensa ja toiveensa Iltaolkkarin toiminnasta. Toisessa vaiheessa nuoret pohtivat, mitä he itse konkreettisesti voisivat tehdä ja minkä tulisi muuttua, jotta Iltaolkkarista tulisi aiemmin kuvitellun mukainen. Kolmannessa vaiheessa nuoria pyydettiin palaamaan aikaan ennen kuin kuviteltu toiminta oli käynnissä ja kertomaan aikaisemmin mielessä olleet huolenaiheet. Osallistuvaa havainnointia käytettiin johtopäätösten tekemisen apuvälineenä. Työpajoissa havainnoitiin, miten nuoret konkreettisesti osallistuivat kehittämistyöhön, työskentelivätkö nuoret täysin itsenäisesti vai tukeutuivatko ryhmään ja syntyikö pajoissa yhteistä ideointia.

Työpajoissa kerättyjen aineistojen analysoinnissa käytettiin teorialähtöistä sisällönanalyysia. Arvioinnin kohteena oli menetelmäpajoista saadut muistilaput sekä pajojen aikainen keskustelu, joita havainnoitiin ja dokumentoitiin. Aineistosta oli helposti löydettävissä viisi eri teemaa, yhdessä tekeminen, ruoka, suomen kielen oppiminen, liikunta ja muiden auttaminen. Hankkeen nuoret olivat motivoituneita oman asemansa parantamiseen suomalaisessa yhteiskunnassa. Työpajoista kerätty aineisto jäi hankkeen työntekijöille Iltaolkkarin toiminnan suunnittelua ja toteutusta varten.

Asiasanat: maahanmuuttajat, monikulttuurisuus, nuoret aikuiset, syrjäytyminen, toimijuus, ulkopuolisuus, yksinäisyys

ABSTRACT

Ahti, Marja & Leinonen, Hanna-Maria. When you try hard it is possible. Young people as developers of Vamos' Evening Living Room. 57p., 4 appendices. Language: Finnish. Spring 2018. Diaconia University of Applied Sciences. Degree Programme in Social Services. Degree: Bachelor of Social Services.

The aim of this thesis was to advance involvement, participation and wellbeing of immigrant youth, through client-driven development methods of Vamos' Evening Living Room. The thesis was done in co-operation with Helsinki Deaconess Institute's Vamos' The Trail of Involvement for Immigrant Youth project.

The thesis was qualitative by nature. The method used in this development program consisted of functional workshops, where Reminiscing the Future methods were applied. The workshops gathered two different times during the project's study group. Through the workshop activity and observation, information and hopes of the youth were gathered for purposes of planning Vamos' Evening Living Room activities. The youth participated workshops as customer developers.

The workshops had three phases. During each phase the young participants were invited to write and draw their thoughts on Post-it notes. Participative observation was used as a tool to draw conclusions. In the workshops it was observed, how the youth participated in the development work. Did they work independently or did they depend on the group, and did they come up with common ideas.

The material gathered in the workshops was analysed using the theory based content analysis. The Post-it notes as well as the observations and documentation from the workshops were evaluated. Five different themes were discovered in the material: working together, food, learning Finnish, physical activity and helping other. The youth in the project were motivated to improve their status in the Finnish society. The material gathered from the workshops was handed over to the employees of The Trail of Involvement for Immigrant Youth project for their use in planning and executing the activities of Evening Living Room.

Keywords: externality, human agency, immigrants, loneliness, multicultural, social exclusion, young adults

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	6
2 MAAHANMUUTTAJANUORET	8
2.1 Maahanmuuttoon liittyvät käsitteet	8
2.2 Nuoruus elämänvaiheena.....	10
2.3 Maahanmuuttajanuorten erityiset haasteet.....	11
3 NUORTEN OSALLISUUDEN EDISTÄMINEN	14
3.1 Osallistumisen mahdollisuudet	14
3.2 Nuorten yksinäisyyden kokemus	16
3.3 Vamos nuorten palvelut.....	20
3.4 Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hanke	20
4 ASIAKASLÄHTÖINEN KEHITTÄMISTUTKIMUS	22
4.1 Asiakaslähtöinen kehittäminen	22
4.2 Tulevaisuuden muistelu -menetelmä.....	24
4.3 Havainnointi, dokumentointi ja reflektio	26
5 KEHITTÄMISTUTKIMUKSEN PROSESSI.....	28
5.1 Työpajojen toteutus	29
5.2 Havainnot työpajatoiminnan aikana.....	31
5.3. Työpajojen aineistojen analysointi.....	33
6 TULOKSET JA PALAUTE	35
6.1 Työpajojen ensimmäinen vaihe	35
6.2 Työpajojen toinen vaihe.....	37
6.3 Työpajojen kolmas vaihe	38
6.4 Osallistujien ja yhteistyökumppanin palautteet työpajoista	38
7 POHDINTA	40
7.1 Pohdinta työpajoista	40
7.2 Johtopäätökset ja kehittämisideat	42
7.3 Eettisyys opinnäytetyöprosessissa.....	44

7.4 Ammatillinen kasvu	46
LÄHTEET	48
LIITE 1: Nuorten toivomia asioita Iltaolkkari-toiminnalta	54
LIITE 2: Kirjallinen suostumus tutkimukseen/kehittämistyöhön osallistumisesta	55
LIITE 3: Written consent for partaking in study/developmentl program	56
LIITE 4: Information on methods.....	57

1 JOHDANTO

Maahanmuutto on lisääntynyt viime vuosina Suomessa. Tilastokeskuksen mukaan vuonna 2016 Suomeen muutti 34 905 henkilöä. Maahanmuutto kasvoi vuoteen 2015 verrattuna 21 prosentilla (Tilastokeskus. Tilastot. Väestö. Muuttoliike). Muuttaminen maasta toiseen on rankka prosessi, mikä vaikuttaa psyykkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin varsinkin, kun muutto tapahtuu pakon edessä. Heikko koulutus ja kielitaito hankaloittavat sopeutumista uuteen maahan, sillä työelämäosaaminen ja kansalaistaidot kertyvät vähitellen. Heikko psyykinen tai fyysinen terveys voi estää elämän perustoiminnat, hankaloittaa osallistumista yhteiskunnallisesti sekä vaikeuttaa työllistymistä. Osattomuus, mikä johtuu työttömyydestä tai köyhyydestä, vaikuttaa myös hyvinvointiin heikentävästi. (Malin & Anis 2013, 142–144.)

Puutteet kielitaidossa hankaloittavat nuorten työllistymistä ja pääsemistä peruskoulun jälkeisiin koulutuspaikkoihin. Nuorilla ei ole riittävästi tietoa avun hakemisesta työllistymiseen liittyvissä asioissa. Ulkopuolisuuden, syrjäytymisen tai syrjimyksen tunne voivat vaikuttaa nuoren kasvuun ja elämään negatiivisesti. Riittävän hyvä kielitaito edistää maahanmuuttajien osallisuuden ja yhteiskunnallisen osallistumisen tunnetta. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012, 24, 26, 51, 59.) Myrskylän (2011, 14) mukaan ainoastaan peruskoulun käyneiden ulkomaalaistaustaisten, jotka puhuvat äidinkielenään muita kuin kotimaisia kieliä, riski syrjäytyä on lähes kuusinkertainen muihin verrattuna.

Opinnäytetyömme yhteistyökumppani oli Helsingin Diakonissalaitoksen Vamoksen Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hanke. Hanke kohdistuu maahanmuuttajataustaisiin syrjäytymisvaarassa oleviin nuoriin, joille tarjotaan yksilöllistä tukea ja ohjausta heidän omien tarpeidensa mukaan (Anna Hyytiäinen, henkilökohtainen tiedonanto 18.4.2017). Opinnäytetyön tavoitteena oli hankkeen nuorten sosiaalisen osallisuuden, toimijuuden ja hyvinvoinnin lisääminen Vamoksen avoimen Iltaolkkarin asiakaslähtöisen kehittämisen avulla. Nuoria osallistavana toiminnallisena menetelmänä käytimme Tulevaisuuden muistelua. Työpajoista kerättyä aineistoa hankkeen työntekijät käyttävät Iltaolkkarin toiminnan

suunnitteluun. Iltaolkkari-toiminnan tarkoitus on olla tavoitteellista ja vahvistaa nuorten toimintakykyä sekä mahdollisuuksia osallistua yhteiskuntaan täysivaltaisina jäseninä.

2 MAAHANMUUTTAJANUORET

Nuori muodostaa kuvaa itsestään omien kokemustensa, oman asemansa ja muilta saadun palautteen kautta. Nuori joutuu sopeutumaan erilaisiin tilanteisiin, jolloin hän käyttää kykyään sopeuttaa omaa toimintaansa suhteessa tavoitteisiinsa ja toimintatapoihinsa. Nuoren identiteetti rakentuu, kun itseä koskeva käsitys muodostuu. (Nurmi ym. 2015, 150.) Osa maahanmuuttajataustaisista nuorista on saattanut lähtömaassaan kohdata traumatisoivia tapahtumia, mistä voi seurata pitkäaikaiset lamauttavat vaikutukset heidän toimintakykyynsä ja hyvinvointiinsa (Castaneda ym. 2012, 156).

Nuorten elämää ohjaa erilaisten valintojen tekeminen ja toimiminen niiden mukaan. Puitteet näille valinnoille nuori saa omasta kehitysympäristöstään. Yhteiskunta ja kulttuuri luovat haasteita sekä rajoituksia valinnoille, ja aiemmat ratkaisut näyttävät suuntaa myöhemmille mahdollisuuksille. Valinnat vaikuttavat siihen, miten nuori suhtautuu itseensä, ja epäonnistumiset tai huono koulumenestys vaikuttavat nuoren ajatuksiin itsestään. (Nurmi 2000, 263–264.)

2.1 Maahanmuuttoon liittyvät käsitteet

Maahanmuuttaja on yleinen nimitys Suomeen muuttaneelle henkilölle. Käsitteellä maahanmuuttaja ei eritellä syytä, joka yksilön maahanmuuton taustalla on. Maahanmuutto voi olla vapaaehtoista esimerkiksi opiskeluun, työhön tai parisuhteeseen perustuvaa, ja tällöin puhutaan **siirtolaisista**. Maahanmuutto saattaa johtua myös pakonomaisista syistä esimerkiksi henkilökohtaisesta vainosta tai sodasta, jolloin puhutaan turvapaikanhakijoista tai kiintiöpakolaisista. **Turvapaikanhakija** sekoitetaan usein **pakolaiseen**, vaikka kyseessä on kahta eri asiaa tarkoittavat käsitteet. Pakoon omasta maastaan lähtenyt ja turvapaikkaa Suomesta hakevan henkilön on mahdollista saada turvapaikka ja pakolaisasema, kun tarve turvapaikasta on ensin selvitetty ja todennettu Kansainvälisen pakolais-sopimuksen mukaisesti. (Gothóni & Siirto 2016, 10–13.) Turvapaikanhakijalla on

oikeus olla Suomessa turvapaikan hakuprosessin ajan, ja majoitus on usein vastaanottokeskuksessa (Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta).

Kiintiöpakolaisia ovat henkilöt, jotka Yhdistyneiden Kansakuntien pakolaisasian päävaltuutettu UNHCR on määritellyt pakolaisiksi. Suomi on yksi kiintiöpakolaisia vastaanottavista maista. Eduskunta päättää vuosittain, kuinka monta kiintiöpakolaista Suomi vastaanottaa. Määrä on ollut vuodesta 2001 asti 750 henkilöä vuodessa. Poikkeuksena ovat vuodet 2014 ja 2015, jolloin määrä oli 1050 henkilöä. Maahanmuuttovirasto valitsee kiintiöpakolaiset. Suomen viranomaiset matkustavat UNHCR:n ehdottamien pakolaisryhmien luokse ja haastattelevat pakolaisia. Haastattelut ja asiakirjat toimivat valinnan perusteina, ja valituille kiintiöpakolaisille Maahanmuuttovirasto myöntää pakolaisaseman sekä oleskeluluvan. Saapuessaan Suomeen heille on valmiina kotikunta, joka vastaa heidän kotouttamisesta. (Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta. Kiintiöpakolaiset.) Kiintiöpakolaiset ja pakolaisaseman saaneet turvapaikanhakijat saavat prosessin edetessä kuntapaikan ja ovat oikeutettuja yhdenvertaisiin sosiaali- ja terveysalan sekä muihin kunnan tarjoamiin palveluihin muiden kuntalaisten kanssa (Hansen & Holm 2016, 159).

Tilastokeskus määrittelee **ulkomaalaistaustaiseksi** henkilön, jonka toinen tai molemmat tiedossa olevat vanhemmat ovat syntyneet ulkomailla. Lisäksi ulkomaalaistaustaiseksi määritellään ulkomailla syntynyt henkilö, jonka vanhemmista ei ole tietoa väestötietojärjestelmässä. (Tilastokeskus. Tietoa tilastoista.)

Kotouttaminen on henkilökohtaiseen kotoutumissuunnitelmaan määriteltyjä viranomaisten tai muiden kotouttamistyötä tekevien tahojen kotoutumista edistävää toimintaa ja toimenpiteitä. **Kotoutuminen** on puolestaan maahanmuuttajan ja häntä ympäröivän yhteiskunnan välistä vuorovaikutteista kanssakäymistä, jossa maahanmuuttaja omaksuu tietoja sekä taitoja, joita häneltä odotetaan. Vastavuoroisesti maahanmuuttajan oman kielen ja kulttuurin ylläpitämistä tuetaan. (Työ- ja elinkeinoministeriö. Kotouttaminen.fi.)

2.2 Nuoruus elämänvaiheena

Nuoruus on ajanjakso, jolloin lapsen katsotaan kehittyvän nuoresta aikuiseksi (Tikkanen 2012, 17). Nuoruuden kehitystä määräävät fysiologiset muutokset ja kypsyminen, ajattelutaitojen kehitys ja sosiaalisen ympäristön laajentuminen sekä muutokset. Varhaisnuoruuden aikana aivojen kehittyessä tapahtuu ajattelutaidoissa muutos, minkä ansiosta nuori kykenee hahmottamaan paremmin tulevaisuuttaan sekä ympäröivää maailmaa. (Nurmi ym. 2015, 144, 147.)

Nuoruus voidaan jakaa kolmeen vaiheeseen, joilla jokaisella on omat kehitystehävänsä. Ensimmäinen vaihe on 12–14-vuotiaana esi- tai varhainen nuoruus. Toinen vaihe 15–17-vuotiaana on varsinaisen tai keskinuoruuden vaihe. Kolmas vaihe on nuoruusiän loppuvaihe tai jälki- tai myöhäisnuoruus, mikä käsittää 18–22 vuoden ikävaiheen. Nuoruus kehitysvaiheena on yksilöllistynyt, ja ikäkausirajat eri nuoruuden vaiheissa ovat liukuvia. Suurimmat yksilölliset erot näkyvät nuoruuden loppuvaiheen määrittelyssä, sillä sen voidaan katsoa päättyvän jo 21 vuoden iässä tai 35 vuoden paikkeilla. (Tikkanen 2012, 17.) Nuorisolaissa määritellään nuoren henkilön tarkoittavan alle 29-vuotiasta (L 1285/2016).

Erik H. Eriksonin mukaan nuoruusiässä rakennetaan identiteettiä. Siirtyminen nuoruudesta aikuisuuteen edellyttää irtaantumista lapsuudesta ja oman minän löytymistä. Irttaantumiseen liittyy muiden ihannointi sekä näyttäytyminen muiden silmissä ihailtavana. Identiteetin kehittymiseen vaikuttavat nuoren karttuneet kokemukset omasta itsestään, kyvyistään, lahjakkuuksista sekä sosiaalisten suhteiden antamasta tiedosta. Identiteetin kehittymisen epäonnistuessa tässä kehitysvaiheessa on vaarana roolien hajaannus, mikä saattaa aiheuttaa sekavuutta käytöksessä. Nuoren voi olla esimerkiksi vaikea päättää asioita liittyen omaan elämäänsä. (Erikson 1962, 249–250.)

Nuoruusikä sisältää fyysiseen, psyykkiseen sekä sosiaaliseen elämään liittyviä muutoksia, joilla on vaikutusta nuoren kokemaan hyvinvointiin ja terveyteen. Nuori joutuu tekemään erilaisia valintoja, jotka liittyvät esimerkiksi koulutukseen tai elämäntapoihin, joutuen väistämättä tilanteisiin, joissa on arvomaailman epä-

selvyyksiä ja ristiriitoja. Vertaisryhmillä on suuri merkitys nuorelle identiteetin rakentamisessa, sillä samaistuminen on tärkeää. Persoonallisuutta rakentaessa nuori on herkkä ympäristössä ja sosiaalisissa suhteissa ilmeneville tavoille, arvostuksille, ihanteille, normeille, käsityksille, uskomuksille, muotivirtauksille ja erilaisille maailmankatsomuksille. Nuoren itsenäistymiseen liittyy monenlaisia tunteita, minkä seurauksena esimerkiksi hänen kokemansa yksinäisyys voi olla ahdistavaa. (Tikkanen 2012, 21–22.)

Kulttuurissamme vallitsee käsityksiä erilaisista saavutuksista tiettyyn ikään mennessä, kuten koulutuspaikan saamisesta viimeistään 25-vuotiaana. Nuori saattaa arvioida itseään kielteisesti, jos hänellä ei ole yleisen normin mukaisia saavutuksia. Tämä vaikuttaa siihen, miten hän suuntaa elämäänsä tulevaisuudessa. Jatkuvat epäonnistumiset johtavat negatiiviseen käsitykseen itsestä ja kyvyistään. Ja se saattaa luoda toimintatapoja, joista seuraa ongelmia myöhemmin esimerkiksi työelämään sopeutumisessa. Epätoivotun käytöksen seurauksena voi muodostua jatkuva kielteisyyden kehä ja edelleen nuoren syrjäytyminen yhteiskunnasta (Nurmi 2000, 265–266, 270.) Monen nuoren selviytymistaidot saattavat olla liian heikkoja. Käsitys siitä, että nuoren ominaisuuksia tai häntä itseään ei hyväksytä, saattaa johtaa nuoren eristäytymiseen tai kasvattaa vihamielistä asennetta, mikä kohdistuu joko todelliseen tai kuviteltuun viholliseen. (Tikkanen 2012, 22.)

2.3 Maahanmuuttajanuorten erityiset haasteet

Maahanmuuttoon liittyvät haasteet ovat moninaisia. Uuden kielen opetteleminen, uuteen kotimaahan ja sen kulttuuriin sopeutuminen ovat jo itsessään suuria muutoksia. Haasteita lisäävät mahdolliset negatiiviset, jopa rasistiset ilmaisut ja teot vastaanottaneen maan kantaväestön suunnalta maahanmuuttajia kohtaan. Maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten kodin ulkopuolella kokema väkivalta saattaa olla motiiveiltaan rasistista. Rasistiset teot voivat olla monen tasoisia, häirintää ja kiusaamista, pahimmillaan suoranaista henkistä tai fyysistä väkivaltaa. Nuorten omanikäisten kesken ilmenevä rasismi tulisi tunnistaa. Pojilla väkivalta näyttäytyy useimmiten fyysisenä, kun taas tytöt puolestaan satuttavat toisiaan

henkisellä tasolla. Sosiaalinen media ja internet mahdollistavat anonyymit kiusanteot vailla varsinaista kasvokkain tapahtuvaa kohtaamista, jolloin kiusaaja jää kiusatulle kasvottomaksi. (Kääriäinen, Ellonen, Peutere & Sariola 2010, 159–161.)

Syrjäytynyt määritellään usein pelkistetyksi henkilöksi, joka jää ilman peruskoulun jälkeistä koulutusta ja työpaikkaa tai henkilöksi, joka ei hoida lapsiaan kotona tai suorita varusmiespalvelustaan (Ikäheimo 2015, 13). Syrjäytyminen ei kuitenkaan ole pelkästään edellä mainittuja asioita. Siihen voi liittyä lisäksi elämänhallinnallisia, terveydellisiä ja mielenterveydellisiä ongelmia, yksinäisyyttä sekä yleistä ulkopuolisuutta yhteiskunnan valtavirrasta (Aaltonen, Berg & Ikäheimo 2015, 9).

Syrjäytyminen on usein olennaisesti maahanmuuton jälkeen epäonnistuneeseen kotoutumiseen liittyvä ongelma. Syrjäytyneistä nuorista hieman alle 25 % on maahanmuuttajataustaisia. Maahanmuuttajataustaisten miesten keskuudessa työttömyys- ja ulkopuolisuusriskit ovat lähes kolminkertaisia verrattuna kantaväestöön kuuluviin miehiin, joilla ei ole koulutusta. Maahanmuuttajanuorten on vaikeampi päästä Suomen työ- ja koulutusmarkkinoille kuin kantasuomalaisnuorten. Suurin osa ulkopuolelle jääneistä on nuoria aikuisia, jotka etsivät työ- ja/tai opiskelupaikkaa, eikä heillä ole perhettä turvanaan. Useimmiten he elävät yksin. Ainoastaan suurempi syrjäytymisriski on asunnottomilla maahanmuuttajilla ja maahanmuuttajaperheisiin kuuluvilla naisilla. Joko naisten on vaikea päästä työmarkkinoille tai sitten he haluavat jäädä työelämän ulkopuolelle, vaikka heillä ei olisi-kaan lapsia. (Myrskylä 2012, 4–5.)

Marja Katisko (2013, 115, 123, 125–126) kertoo artikkelissaan maahanmuuttajien asunnottomuudesta. Tutkimustieto on kerätty vuonna 2012 Webropol-kyseilyn avulla Helsingin, Vantaan, Espoon sekä Lahden kaupunkien sosiaalitoimen työntekijöiltä. 18–29-vuotiaat yksinelävät maahanmuuttajataustaiset olivat suurimpana ryhmänä vailla omaa asuntoa. Suurimpia syitä asunnottomuuteen olivat avioero tai nuoren perheessä ilmennyt kriisi, jonka seurauksena välit perheeseen tai sukuun olivat katkenneet. Avio- ja avoerot olivat usein suomalaisten kanssa solmituista liitoista. Eron seurauksena entisen puolison kautta olleet ystävä- ja

tuttavasuhteet vähentyivät tai tyrehtyivät. Asunnottomissa näkyi myös pakolaisena yksin maahan tulleet alaikäiset lapset sekä lapset, jotka olivat saapuneet maahan sukulaistensa kanssa, ja asuivat heidän kanssaan. 18 vuotta täytettyään he olivat halunneet muuttaa omilleen ja asuivat mahdollisesti kavereidensa luona väliaikaisesti. Väliaikaisuuden muuttuessa toivottua pidemmäksi ajanjaksoksi, saattoi syntyä konflikteja ja eripuraa tilanteen jumiutumisen vuoksi. Katiskon (2017, 189) mukaan nuoret maahanmuuttajataustaiset asunnottomat eivät ole yhtenäinen joukko, joiden syyt asunnottomuuteen olisivat yhteneväisiä keskenään. Suuri osa asunnottomista maahanmuuttajataustaisista nuorista asuu ystäviensä ja tuttaviansa luona tilapäisesti.

Katisko (2013, 123–127) kuvaa artikkelissaan kielteistä kehää, joka saattaa johtaa maahanmuuttajataustaisen nuoren asunnottomuuteen tai huonoihin asuinolosuhteisiin sekä ylläpitää niitä, ellei olosuhteissa tapahdu muutoksia. Kehä koostuu neljästä osasta, jotka ovat suoraan tai epäsuorasti yhteydessä toisiinsa. Inhimillinen ulottuvuus kuvastaa muun muassa kielitaidon ja yleisen tiedon puutetta, esimerkiksi mistä ja kuinka etsitään asuntoa, kuinka täytetään asuntohakemuksia tai kuinka asioidaan eri virastoissa. Lisäksi edelliseen vaikuttaa mielen-terveys ja yleinen terveystilanne. Sosiaalinen ulottuvuus sisältää asunnottomuuteen johtavia syitä, kuten avioeron aiheuttamaa asunnottomuutta ja yksinäisyyttä. Asunnottomuutta voi aiheuttaa myös sukulaisten tai vanhempien kanssa tulehtuneet välit ja erkaantuminen, toiselta paikkakunnalta Helsinkiin muutto sekä sosiaalisten suhteiden muuttuminen ja joissakin tapauksissa vieraantuminen omasta etnisestä ryhmästä. Etninen ryhmä on tilanteesta riippuen joko suojaava tai sen on mahdollista olla myös hylkivä jäsentään kohtaan. Kulttuurinen ulottuvuus puolestaan kuvaa nimensä mukaisesti nuoren oman kulttuurin mukaisia tapoja ja asioita, jotka voivat myös olla ongelmaa edistäviä tai ylläpitäviä, esimerkiksi haluttomuus hakea apua mielenterveyteen liittyvissä asioissa. Neljäs kehän osio on taloudellinen ulottuvuus, joka muodostuu huonosta työmarkkina-asemasta, useimmiten työttömyydestä ja siitä johtuvasta huonosta taloudellisesta tilanteesta. Yksinelävien maahanmuuttajataustaisten nuorten asunnottomuuteen vaikuttavat useat toisiinsa yhteyksissä olevat tekijät, kuten kalliit vuokra-asunnot ja heikko taloudellinen asema. Kotoutumisen näkökulmasta oma asunto on ensiarvoisen tärkeä.

3 NUORTEN OSALLISUUDEN EDISTÄMINEN

Nuoruuden ajanjakso on merkittävä vaihe ihmisen kehityksessä. Nuoruus valmistaa siirtymistä elämässä kohti aikuisuutta. Nuori joutuu tekemään valintoja, joihin hänellä ei välttämättä ole vielä valmiuksia. Identiteetin muodostuminen on kesken, ja vertaissuhteiden merkitys sekä vaikutukset ovat suuria. Yksinäisyyden kokemukseen liittyvät ongelmat tulevat ilmi myös arjenhallinnassa (Korvela & Nordlund 2015, 201). Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeessa on huomattu yksinäisyyden olevan yksi nuoria syrjäyttävä tekijä (Maarit Lankinen-Kivimäki, henkilökohtainen tiedonanto 22.2.2017). Kivijärvi (2015b, 19–21) kertoo väitöskirjassaan ystävyysuhteiden luomisen haasteista täysi-ikäisenä. Tämä osaltaan kuvastaa Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen nuorten kokemuksia.

3.1 Osallistumisen mahdollisuudet

Kantaväestön nuoret kohtaavat maahanmuuttajataustaisia nuoria päivittäin koulussa ja vapaa-ajallaan eri ympäristöissä. Huolimatta monikulttuurisuuden arkipäiväistymisestä nuorten elämässä eri kulttuurien välisten nuorten suhteet ovat edelleen löyhiä, vaikka kiinnostuksen kohteet olisivatkin samoja. On tutkittu, että kulttuurista ja taustasta huolimatta vähemmistöön kuuluvien nuorten on helpompi tutustua keskenään, sillä heitä yhdistää samankaltaiset kokemukset suomalaisen yhteiskunnan ulkopuolella olemisesta. Etniseen vähemmistöön kuuluvien on mahdollista sulautua suomalaiseen nuorten kulttuuriin ja saada kantaväestöön kuuluvia ystäviä, kun heillä on tarpeeksi hyvä kielitaito, asianmukainen vaatetus sekä heidän oleskeluaikansa on riittävän pitkä. (Kivijärvi 2015a, 196, 203–204.)

Sosiaalinen integraatio tarkoittaa maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön välisten suhteiden vuorovaikutusta, syvyyttä ja laatua. Elämänmittaiset ystävyys-suhteet luodaan useimmiten nuorina, ennen aikuisuutta. Kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten nuorten on ilmeisen vaikeaa solmia keskinäisiä ystävyys-suhteita, jotka jatkuisivat koulun ja harrastusten ulkopuolelle. (Kivijärvi 2015b,

19–21.) On viitteitä, että kulttuurisen identiteetin vaikutukset näkyvät yhä useammin iän myötä. Täysi-ikäiset ja varsinkin perheelliset kiinnittyvät voimakkaammin kansallisiin juuriinsa kuin nuoremmat. Peruskouluiän jälkeen yhteiset kokemukset ja taustat tulevat merkityksellisimmiksi, mistä johtuu kantaväestön ja maahanmuuttajataustaisten nuorten löyhät vertaissuhteet. On tutkittu, että päiväkotijäsen- ja oppivelvollisuusiässä luodut kaverisuhteet eivät välttämättä kestä aikuisuuteen asti. Kulttuuriset tavat alkavat näyttäytyä murrosikäisissä aikuistumisen kynnyksellä, ja nämä tavat ovat nuoria erottavia tekijöitä. Kantaväestön nuorison keskuudessa ollaan päihdemyönteisiä, mikä osaltaan erottaa maahanmuuttajataustaisia ja kantaväestön nuoria. (Kivijärvi 2015b, 128–129.)

Enns, Kirova ja Connolly (2013, 60) tutkivat kanadalaisen maahanmuuttajien sopeutumista kanadalaiseen yhteiskuntaan sekä sitä, miten yhteisen toiminnan avulla maahanmuuttajien ja kantaväestön välisiä suhteita voitaisiin parantaa. He totesivat tutkimuksessaan, että maahanmuuttajien luottamus lähiympäristön ihmisiin ja kanadalaisen identiteetin kokemus oli parempi niillä, joilla oli jotain yhteistä toimintaa paikallisten omaan kulttuuriinsa kuulumattomien asukkaiden kanssa. Suhteet paikallisten kanssa edistivät kotoutumista ja kuulumista yhteiskuntaan.

Nuorten osallistumisen malli tulee usein kotoa vanhemmilta sekä nuoren omasta kaveripiiristä. Suomalaiset vanhemmat ovat passiivisia muun muassa poliittisen vaikuttamisen mahdollisuuksien opettamisessa. Osallistumisen lisäämiseen on kuitenkin mahdollista vaikuttaa myös ulkopuolelta. Peruskoululla on paras potentiaali tukea nuorten omaa osallistumista omaan elinpiiriin liittyvässä päätöksenteossa. Nuoren osallistumisen lisäämisellä tuetaan nuoren kasvamista oman elämänsä toimijaksi. (af Ursin & Haanpää 2012, 56–57.)

Aktiivinen kansalaisuus on valmius, joka on opittavissa. Osallistumista opitaan esimerkkien kautta, omassa perheessä vaikuttamista opitaan osallistumalla perheen sisäiseen päätöksentekoon. Lapset ja nuoret ottavat mallia osallistumisesta ja aktiivisesta toimijuudesta aikuisen tavasta hoitaa sekä perheen sisäisiä asioita että tavasta osallistua asioihin kodin ulkopuolella. Aktiivisen kansalaisen mallin nuori voi saada myös oman perheen ulkopuolelta, kuten läheiseltä aikuiselta.

Perheille tulisikin opettaa nuorten osallistumisen tärkeyttä tarjoamalla heille malleja osallistamiseen arkielämässä. (af Ursin & Haanpää 2012, 66–67.)

3.2 Nuorten yksinäisyyden kokemus

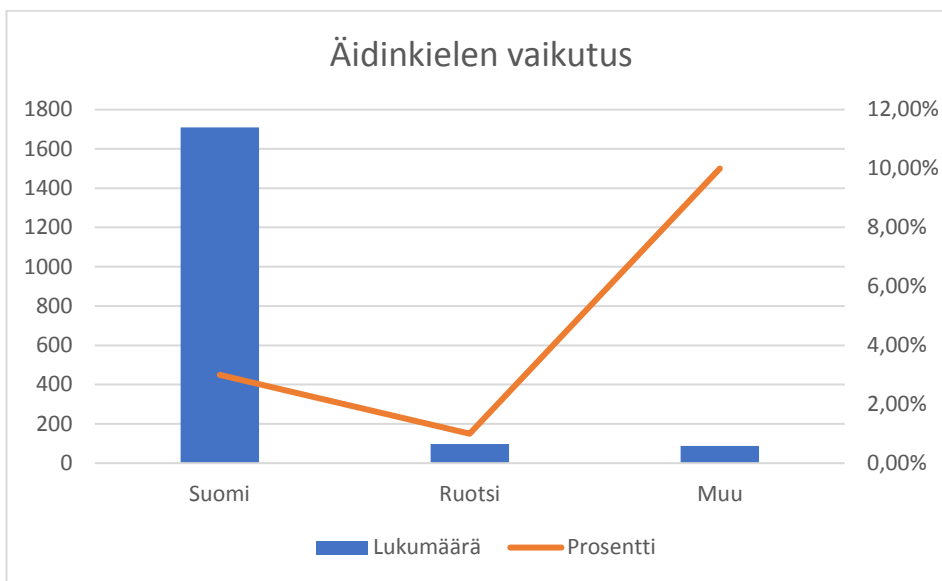
Yksinäisyyttä voi kuvata sosiaalisten suhteiden puutteena, mikä vähentää hyvinvointia. Olennaista yksinäisyyden määrittelemisessä on se, että henkilö itse kokee yksinäisyyden vaikuttavan hänen hyvinvointiinsa kielteisesti eikä yksinäisyys ole toivottua. (Saari 2010, 42, 49.) Nars (2006) on todennut, että muut ihmiset tekevät ihmisestä onnellisen. Ihmisen mielentilaan vaikuttaa toisten käsitys meistä. Läheiset ystävät vaikuttavat ihmisen hyvinvointiin ja terveyteen positiivisella tavalla. (Saari 2010, 42.)

Yksinäiset itse ovat määritelleet yksinäistymiseensä johtaviksi yleisimmiksi syiksi mielenterveysongelmat, sosiaalisten taitojen puutteen ja ujouden sekä oman persoonallisuutensa. Myös raittius voi olla yksinäisyyttä aiheuttava syy. Usein yksinäistymiseen liittyy monenlaisia toisiinsa sidoksissa olevia asioita, jotka vaikuttavat siihen. Yksinäisyyttä seuraa yleisimmin paha olo, eristäytyminen, läheisyyden puute, masennus, häpeä ja kateus. Toisinaan voi kuitenkin olla hankalaa tarkastella, ovatko edellä mainitut asiat yksinäisyyden syitä vai seurauksia. Toisinaan seuraukset voivat pahentaa yksinäisyyden tunnetta entisestään. Sosiaalisilla ja biologisilla tekijöillä on vaikutusta ihmisen kokemaan yksinäisyyteen. On tutkittu, että osalla ihmisistä on geneettisesti taipumus tuntea yksinäisyyttä helpommin kuin toisilla. Yksinäisyys ei kuitenkaan ole pelkästään periytyvää, sillä yksinäisyyden kokemukseen vaikuttavat myös yhteiskunnalliset ominaisuudet, kuten asuinalueen ikärakenne. Yksinäisyyttä kokevat ihmiset todennäköisesti asuvat yksin. (Saari 2010, 62–63, 106, 168–169, 173, 176–183.)

Arjen valoja ja varjoja – Nuorisobarometriin 2015 on kerätty 1894 puhelinhaastattelulla 15–29-vuotiailta nuorilta tietoa muun muassa heidän kokemastaan yksinäisyydestä (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2015). Alla olevilla kaavioilla esitämme nuorten kokemuksia usein esiintyvistä yksinäisyydestä.

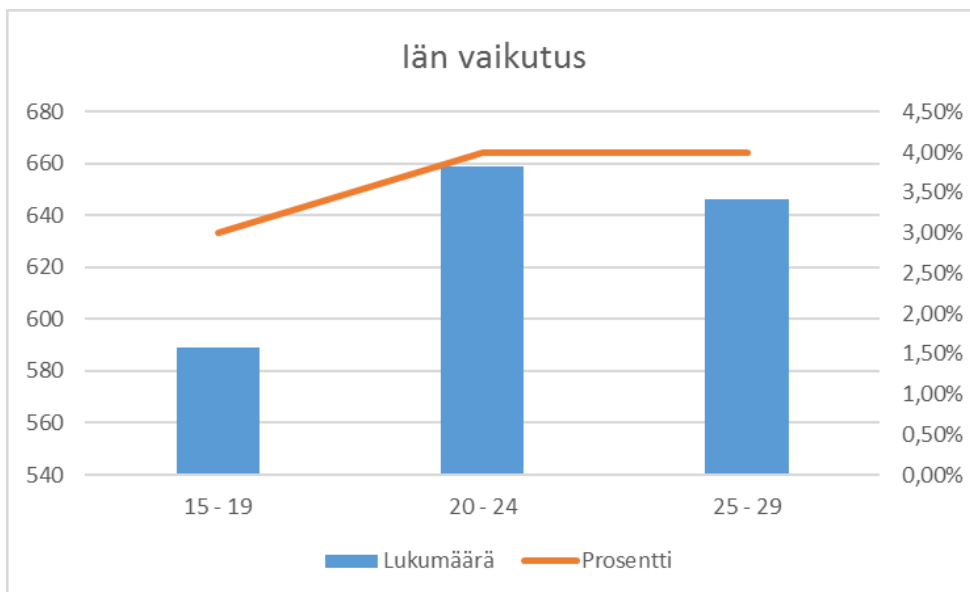

Äidinkiellellä on todettu olevan vaikutusta usein koettuun yksinäisyyteen (Kuvio 1). Suomea äidinkielenään puhuvia vastaajia puhelinhaastattelussa oli 1709, joista usein yksinäiseksi itsensä koki 3 %. Ruotsia äidinkielenään puhuvia vastaajia oli 97, joista yksinäiseksi itsensä koki vain 1 %. Nuoria, jotka puhuvat äidinkielenään jotain muuta kieltä oli 88 ja jopa 10 % heistä koki itsensä usein yksinäiseksi. (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2015.)

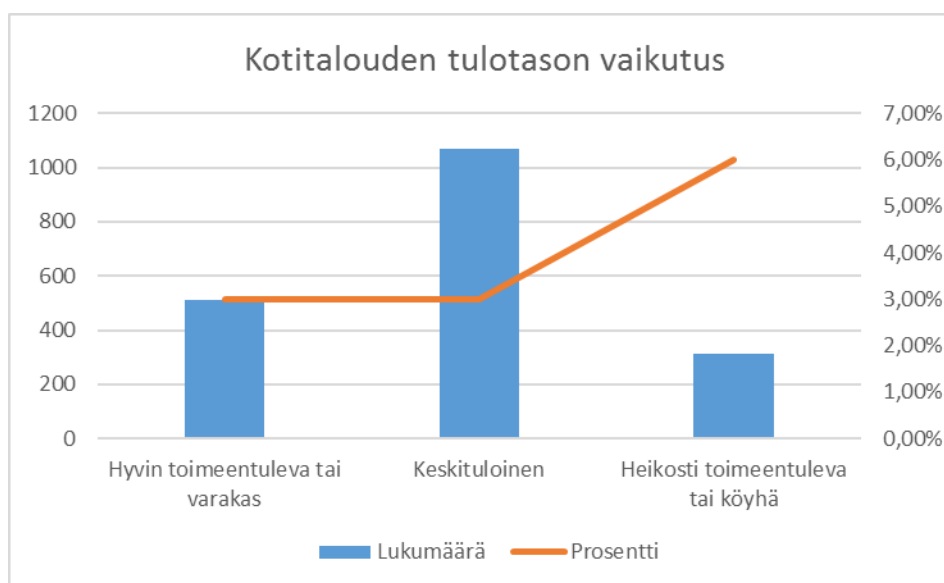
Kuvio 1. Äidinkielen vaikutus usein koettuun yksinäisyyteen (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2015)

15–29-vuotiaiden nuorten usein kokemaa yksinäisyyttä (Kuvio 2) on tutkittu ikäryhmittäin. Iällä ei näyttäisi tulosten valossa olevan suurta merkitystä usein koettuun yksinäisyyteen (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2015).

Kuvio 2. Iän vaikutus usein koettuun yksinäisyyteen (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2015)

Nuorten kotitalouksien tulotasolla on tutkimuksen mukaan vaikutusta yksinäisyyden kokemukseen (Kuvio 3). Hyvin toimeentulevista tai varakkaista kotitalouksista tulevia haastateltuja nuoria oli 512, joista 3 % koki itsensä usein yksinäiseksi. Keskituloisesta kotitaloudesta tulevia vastaavasti 1069 haastateltavasta koki usein yksinäisyyttä 3 %. Heikosti toimeentulevasta tai köyhästä kotitaloudesta puolestaan vastaajia oli 313, joista 6 % koki yksinäisyyttä usein. (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2015.)

Kuvio 3. Kotitalouden tulotason vaikutus usein koettuun yksinäisyyteen (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2015)

Edellä olevien kaavioiden luvut todentavat usein yksinäisyyttä kokevien osuuden olevan maahanmuuttajataustaisilla useammin suurempi kuin suomea tai ruotsia äidinkielenään puhuvilla (Kuvio 1). Kotitalouden varakkuuden perusteella yksinäisyyden kokemus oli suurinta alimmissa tuloluokissa (Kuvio 2). Toisaalta iällä ei ole kovinkaan suurta merkitystä yksinäisyyden kokemuksen kannalta (Kuvio 3). Nuorimmassa ikäryhmässä yksinäisyyttä koettiin vähemmän mahdollisesti koulun tuomien vertaissuhteiden vuoksi. Täysi-ikäistymisen jälkeen toisen asteen opinnot ovat usein päättymässä tai päättyneet. Tällöin eriarvoistuminen koulutuksen jatkon suhteen sekä syrjäytymisriski kasvavat. Tästä voisi päätellä, että kolmannen asteen jatko-opinnot eivät ole näiden henkilöiden kohdalla toteutuneet. (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2015 83–84.)

On tutkittu, että kotitalouksissa koulutustason periytyvyyden lisäksi perheissä esiintyvä tulotaso on periytyvää. Heikommassa asemassa olevien perheiden nuorilla koulupudokkuus ja työttömyys ovat ylisukupolvista eli omilta vanhemmilta periytyvää. (Vauhkonen, Kallio & Erola 2017, 508–510.) Perheen tulotason on havaittu vaikuttavan nuorten yksinäisyyden kokemukseen. Esimerkiksi nuorten toive jostain tietystä liikuntaharrastuksesta saattaa jäädä toteutumatta perheen taloudellisen tilanteen vuoksi. Tämä vaikuttaa kielteisesti sosiaalisten suhteiden muodostumiseen. (Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2015, 83–84.)

3.3 Vamos nuorten palvelut

Vamos on Helsingin Diakonissalaitoksen nuorille suunnattu vapaaehtoisuuteen perustuva palvelu, jonka tavoitteena on tukea ja vahvistaa nuoren omia voimavaroja. Vamoksella on tarjolla nuorelle yksilöohjausta ja tukea oman ohjaajan kanssa sekä mahdollisuus osallistua erilaiseen ryhmätoimintaan. (Helsingin Diakonissalaitos. Nuorille. Vamos.)

Helsingin Diakonissalaitoksen Vamos -palvelut ovat olleet toiminnassa vuodesta 2008. Vamoksen lähtökohtana on jokaisen nuoren kohdalla yksilöllinen hänen tarpeisiinsa joustavasti rakennettu tuki ja ohjaus, joilla päästään kohti opintoja, työelämää tai löydetään mielekästä sisältöä päiviin. Palveluiden piiriin päästäkseen nuori ei tarvitse lähetettä. Nuori itse, hänen läheisensä tai joku, jolla on huoli nuoresta, voi ottaa yhteyttä Vamoksen työntekijään nuorelta luvan saatuaan. (Alanen, Kainulainen & Saari 2014, 7–8.)

3.4 Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hanke

Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hanke on Helsingissä, Kuopiossa ja Turussa toteutettava kolmivuotinen kehittämishanke, jonka rahoittavat Euroopan sosiaalirahasto (ESR) ja sosiaali- ja terveysministeriö (STM). Hanke on käynnistynyt vuonna 2016. Helsingissä hanke kohdistuu 16–29-vuotiaisiin syrjäytymisvaarassa oleviin maahanmuuttajanuoriin. Hankkeen piiriin nuoret löytyvät muun

muassa toisten nuorten kautta sekä uskonnollisten yhteisöjen, kulttuuriyhteisöjen ja maahanmuuttajien yritystoiminnan kautta. (Helsingin Diakonissalaitos. Nuorille. Vamos. Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorelle.) Hankkeen tavoitteena on tarjota yksilöllistä ohjausta ja saattaa nuori oikea-aikaisten palveluiden pariin. Nuori saa oman ohjaajan hankkeen työntekijästä. Riittävän ja toimivan verkoston luominen sekä ylläpitäminen ovat tärkeitä nuorille palveluita etsittäessä ja heitä eteenpäin ohjattaessa. Työntekijät ovat maininneet päällekkäisistä toiminnoista useiden muiden toimijoiden kanssa sekä sen, ettei kaikkien palveluiden tarjoajien tekemisistä ole saatavilla riittävästi tietoa. Hanke on syntynyt tarpeesta vastata maahanmuuttajanuorten silloisten palveluiden riittämättömyyteen. (Anna Hyytiäinen, henkilökohtainen tiedonanto 18.4.2017.)

Kotouttamistyö Helsingin maahanmuuttoyksikössä painottuu asiakkaan tilanteen alkukartoitukseen, palveluohjaukseen ja neuvontaan esimerkiksi toimeentuloon ja asumiseen liittyvissä asioissa (Helsingin kaupunki. Sosiaali- ja terveystalutus). Helsingin kaupungin ja Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen palvelut täydentävät toisiaan, mikäli nuori itse löytää tai hänet ohjataan Vamokseen (Anna Hyytiäinen, henkilökohtainen tiedonanto 18.4.2017).

Yksilö- ja ryhmäohjauksen lisäksi Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeella on tarjolla kerran viikossa järjestettävä Läksyryhmä. Hankkeen työntekijät ovat kertoneet, että nuoret kaipaavat rentoa yhdessäoloa, ja Läksyryhmään on alkanut ilmestyä nuoria ilman kotitehtäviä viettämään vapaa-aikaa. Helsingin Vamoksen Olohuoneen aukioloajat eivät palvele niitä nuoria, jotka ovat päivisin opiskelemassa tai muussa työtoiminnassa mukana. (Anna Hyytiäinen & Yasmin Yusuf, henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2017.)

Maarit Lankinen-Kivimäen (henkilökohtainen tiedonanto 22.2.2017) mukaan hankkeessa on mukana monenlaisen taustan omaavia nuoria, joista osa on syntynyt Suomessa. Osa heistä on saapunut maahan yksin ja toiset perheensä kanssa. Nuoret voivat olla taustaltaan kiintiöpakolaisia, pakolaisia tai Suomessa syntyneitä. Nuorten maassaoloaika myös vaihtelee. Hankkeen tavoitteena on saattaa nuori hänen tarvitsemiensa palveluiden piiriin, sekä vahvistaa yksilövalmennuksella nuorten sosiaalista osallisuutta ja hyvinvointia.

4 ASIAKASLÄHTÖINEN KEHITTÄMISTUTKIMUS

Opinnäytetyömme on luonteeltaan kvalitatiivinen kehittämistutkimus, joka toteutettiin asiakaslähtöisenä kehittämistyönä yhdessä Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen nuorten kanssa. Kanasen (2012, 37, 44) mukaan kehittämistutkimuksen tavoitteena on tutkittavan asian muutos tai kehittäminen paremmaksi. Kehittämistutkimuksen avulla voidaan saavuttaa kertaluonteinen hyöty tutkimuksen kohteena oleville. Prosessin huolellisella dokumentoinnilla ja kuvaamisella on mahdollista saattaa kehittämistutkimuksen hyöty laajempaan tietoisuuteen.

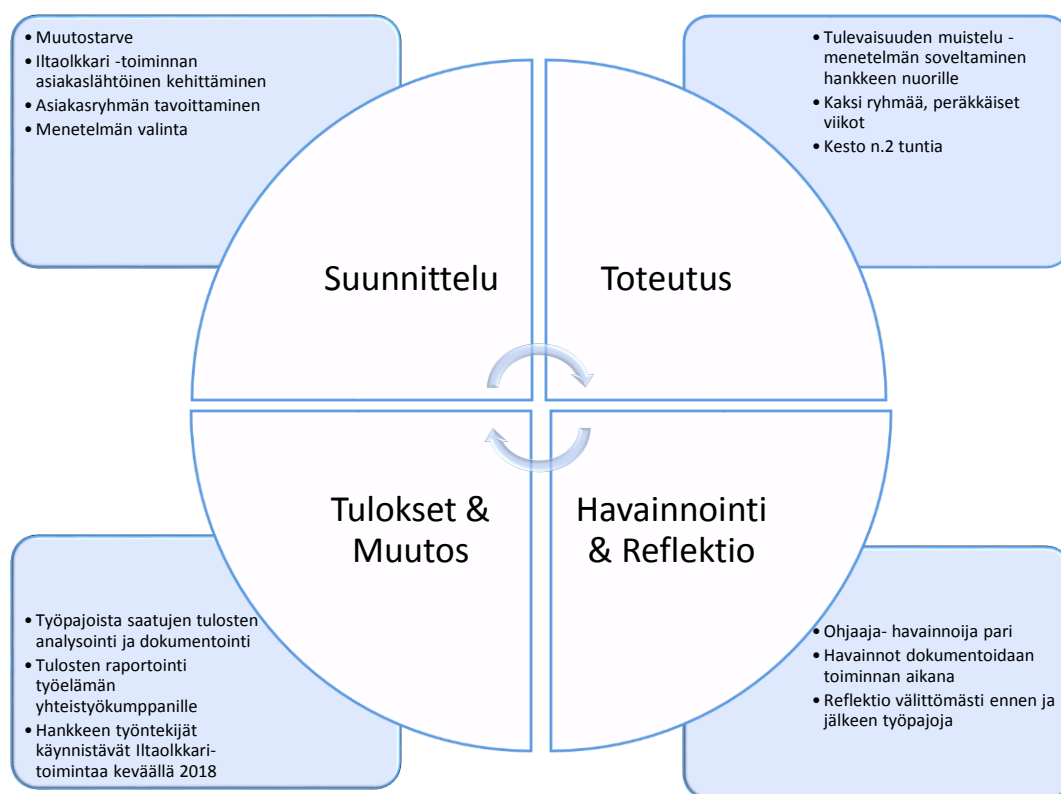
Kehittämistutkimuksen toteuttamistapa oli toiminnallinen työpaja, jossa sovellettiin Tulevaisuuden muistelu -menetelmää. Työpajatyöskentelyllä sekä havainnoinnilla nuorten toimintaa ja esille tulleita ajatuksia työpajassa, keräsimme tietoa ja toiveita nuorilta itseltään. Havaintomme kirjattiin havaintomuistiinpanoihin. Työpajoissa käyttämämme menetelmä pyrki osallistamaan nuoria, vahvistamaan heidän omaa toimijuuttaan ja otti heidät konkreettisesti mukaan asiakaslähtöiseen kehittämistyöhön. Toikon & Rantasen (2009, 56–57, 89) mukaan kehittämistoiminta on sosiaalinen prosessi, joka edellyttää ihmisten aktiivista osallistumista ja vuorovaikutusta.

4.1 Asiakaslähtöinen kehittäminen

Viime vuosina on sosiaalityön tutkimuksessa ja käytännöissä keskusteltu asiakkaiden osallisuudesta ja toimijuudesta auttamistyössä. On korostettu asiakkaiden asemaa ja heiltä saadun tiedon merkitystä kehittämistyössä. Julkinen palveluverkosto saa jatkuvasti kuitenkin kritiikkiä siitä, miten huonosti se pystyy vastaamaan asiakkaiden tarpeisiin ja kuulemaan heitä. Jotta palveluja voitaisiin kehittää, olemassa olevat ongelmat tulisi tunnistaa ja etsiä niihin ratkaisuja. (Palsanen & Kääriäinen 2015, 189–190.) Hankkeen nuoret ovat sen asiakkaita ja palvelunkäyttäjiä. Nuorille kehitettävää Iltatalkkaria ja sen sisältöä mietittäessä on syytä ottaa nuorten omat ideat ja toiveet huomioon. Rissasen (2005, 124) mukaan palveluita

tuotettaessa on asiakkaalla oltava merkittävä rooli palvelun suunnittelussa ja kehittämisesä. Muussa tapauksessa on vaarana, ettei asiakas koe palvelua omakseen, itselleen tarpeelliseksi. Osallistaminen tarkoittaa mahdollisuuksien tarjoamista ja osallistuminen puolestaan mahdollisuuksien hyödyntämistä (Toikko & Rantanen 2009, 90).

Nuoret ovat yleisesti erilaisten tutkimusten kohteena. Tutkimuksia tehtäessä nuorista usein käytetään kuitenkin toisen käden tietoa. Tietoa pyydetään koululta, vanhemmilta ja nuorten parissa työtä tekeviltä. Heiltä saatu tieto on informatiivista, mutta nuorten itsensä kokema tieto jää uupumaan. Tutkimuksia tehtäessä haasteita tuo eettisyyden huomioiminen, mutta tutkimuksista saatu tieto nuorten osallisuuden myötä tuo laadullista tietoa nuorten omista kokemuksista ja näkemuksista. Nuorten osallisuus ja heidän äänensä kuuleminen tekevät heistä aktiivisia toimijoita. Tutkimusta tehdessä tutkittavien ikä tulee huomioida, mutta iästä huolimatta tutkimuksen kohderyhmän pitäisi pystyä osallistumaan ikätasoon sopivalla tavalla. (Schelbe ym. 2015, 504, 507–509.) Vastavuoroisessa dialogisessa kohtaamisessa kehittämistyön aikana nuoret kokevat voimaantumista. Heitä ei prosessissa määritellä syrjäytyneiksi nuoriksi, vaan tasavertaisiksi kehittäjiksi, kokemusasiantuntijoiksi. Tämä mahdollistaa nuorelle uuden näkökulman itseensä ja omiin vaikutusmahdollisuuksiinsa. Nuorten läheiset saattavat kokea tilanteen ristiriitaisena, sillä heillä ei ole samaa kokemusta ja muuttunutta näkökulmaa, mikä nuorella itsestään on. (Palsanen & Kääriäinen 2015, 190–205.) Heinon ja Pekosen (2016) mukaan sosiaalialan kehittämisen lähtökohtana on ihmisten hyvinvoinnin lisääminen ja erityisenä kehittämistehtävänä ihmisten sosiaalisen hyvinvoinnin vahvistaminen. Näiden eettisten periaatteiden tulisi näkyä läpi kehittämistyön aina aiheenvalinnasta lopulliseen raporttiin ja käytäntöön soveltaessa.

Kuvio 4. Iltaolkkari-toiminnan asiakaslähtöisen kehittämisen prosessi Tulevaisuuden muistelu -menetelmällä

Edellä oleva Kuvio 4 kuvastaa opinnäytetyömme asiakaslähtöisen kehittämisen prosessia suunnittelusta tuloksiin ja muutokseen. Prosessikuvio kuvaa jatkuvan kehittämisen kehää. Yhteistyö työelämän kanssa oli koko prosessin ajan keskeistä ja hankkeen tarpeet huomioon ottavaa. Hankkeen nuoret olivat mukana prosessin toteutusvaiheessa asiakaskehittäjinä.

4.2 Tulevaisuuden muistelu -menetelmä

Järjestimme Helsingin Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeessa helmikuussa 2018 kahtena eri kertana kaksi Tulevaisuuden muistelu -menetelmän työpajaa nuorille. Sovelsimme menetelmää Iltaolkkarin kehittämiseen soveltuvaksi. Työpajoista saadut tulokset tuottivat hankkeen työntekijöille tietoa nuorten toiveista, joiden pohjalta avoimen Iltaolkkarin sisältöä voidaan suunnitella asiakaslähtöisesti. Nuorten osallistuminen työpajoihin mahdollisti heidän roolinsa

kehittäjinä, muussa tapauksessa Iltaolkkarin toiminnan kehittäminen ja suunnitteleminen olisivat olleet ainoastaan työntekijälähtöistä. Sekä nuorten osallistuminen että aktiivinen kehittäjänrooli olivat kaikista tärkeimmät asiat, jotta opinnäytetyömme tavoite nuorten sosiaalisen osallisuuden lisääjänä toteutuisi.

Tulevaisuuden muistelu on työmenetelmä, jossa nykyisyyttä lähestytään takautuvasti, tulevaisuudesta käsin (Terveiden ja hyvinvoinninlaitos 2012, 9). Tulevaisuuden muistelu kuuluu ennakoitdialogeihin. Menetelmä on asiakaslähtöinen, sillä asiakkaan asia otetaan aina suunnittelun keskiöön ja hän itse määrittelee hyvän tulevaisuutensa. Tulevaisuuden muistelu -menetelmän avulla irrottaudutaan nykyhetkestä, pohditaan hyvää tulevaisuutta ja etsitään uusia vaihtoehtoja sekä ratkaisuja pulmatilanteisiin. Menetelmään osallistujat puhuvat omasta näkökulmastaan. Menetelmässä painotetaan voimavarojen ja toiveikkuuden löytämistä ilman, että määritellään vain ongelmia. Menetelmää käytetään asiakastyön, auttamistyön ja moniammatillisen yhteistyön pulmatilanteissa tavoitteenaan tuottaa asiakkaan ja työntekijöiden yhteistyöhön selkeyttä ja koordinaatiota sekä asiakkaille uskottavaa toiveikkuutta ja voimavaroja. Tulevaisuuden muistelua on käytetty verkstopalaverissa yhteistyömenetelmänä perheiden kanssa tehtävässä työssä. Näiden palaverien tavoitteena on muodostaa asiakkaalle, perheelle ja työntekijöille konkreettinen toimintasuunnitelma, jonka avulla arjesta saataisiin toimivampaa ja toiveikkaampaa. (Kokko 2007, 166–167.)

Tulevaisuuden muistelu -menetelmää ohjaa työpari. Kaikille osanottajille esitetään sarja kysymyksiä, joita pohditaan ääneen. Tavoitteena on tähdätä huolia vähentävään yhteistyösuunnitelman laadintaan. Kuulluksi tuleminen ja toisten kuuleminen voimauttavat osanottajia. Menetelmän ohjaajien on hyvä olla riittävän ulkopuolisia, jotta kaikki saisivat äänensä kuuluviin ja kaikki kokisivat puhumisen olevan turvallista. (Seikkula & Arnkil 2009, 63–64.)

Osanottajia pyydetään ajattelemaan tilannetta, jossa nykyhetkestä on kulunut joku tietty aika, ja asiat ovat hyvin. Jokainen osanottaja kertoo hyvän tulevaisuuden kuvan, jonka on muodostanut sekä sen, miten tähän tilanteeseen on päästy. Lopuksi jokaisen puheenvuoro päättyy siihen, että puhuja kertoo, mistä oli huo-

lissaan ennen kuin tähän hyvään tilanteeseen oli päästy. Jokainen puhuu vuorollaan ja tällöin toiset kuuntelevat sekä pohtivat kuulemaansa itsekseen. Puheenvuoroa ohjataan kysymyksillä, joiden tarkoituksena on auttaa pohtimaan vaikutelmiaan muiden puheenvuoroista ja hahmottamaan hyvää yhteistä toimintaa. Lopuksi kootaan suunnitelman pääpiirteet ja sovitaan jatkotoimenpiteistä. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja hyvinvoinninlaitos 2012, 9–10.) OSUMA-hankkeessa käytettiin Tulevaisuuden muistelu -menetelmää hankkeeseen osallistuneiden eri toimijoiden yhteisen vision luomiseksi. Hankkeen tavoitteena oli rakentaa toimintamalli estämään riskiryhmässä 16–24-vuotiaiden pieksämäkeläisnuorten palvelujärjestelmän ulkopuolelle jääminen. (Pätynen 2017.)

4.3 Havainnointi, dokumentointi ja reflektio

Opinnäytetyössämme käytimme havainnointia johtopäätösten tekemisen apuvälineenä. Havainnoimme, miten nuoret konkreettisesti osallistuvat kehittämistyöhön, työskentelevätkö he täysin itsenäisesti vai tukeutuvatko ryhmään ja syntykö pajoissa yhteistä ideointia. Opinnäytetyöntekijöistä toinen kirjoitti havaintojaan ylös, eikä havainnoinnin apuna käytetty äänen nauhoittamista, videointia tai valokuvausta. Ajattelimme, että tämä edistäisi nuorten osallistumista työpajaan ja siellä tehtävään kehittämistyöhön. Tarkoituksenmukaisten muistiinpanojen kirjoittaminen auttaa havaintojen analysointivaiheessa (Grönfors 2010, 157). Dokumentoinnin avulla kehittämisprosessia voidaan suunnata ja arvioida. Dokumentointi on yksi kehittämistoiminnan väline. Muistiot, päiväkirjat, kalenterit ja työsuunnitelmat ovat dokumentaatiovälineitä, joilla kuvataan ja seurataan kehittämistoimintaa. (Toikko & Rantanen 2009, 80–81.) Varsinaisen Iltaolkkari -toiminnan käynnistämisestä ja sen sisällöstä vastaavat hankkeen työntekijät. Työpajoissa nuoret saavat osallisuuden kokemuksen, heidän oma toimijuutensa vahvistuu ja tarjoamme nuorille aktiivisen kehittäjän roolin omaan vapaa-aikaansa liittyvässä toiminnassa. Opinnäytetyömme jää hankkeen työntekijöiden käyttöön tiedonlähteeksi ja työvälineeksi Iltaolkkari -toiminnan kehittämiseksi.

Kyky tehdä arkipäivän havaintoja on tieteellisen havainnoinnin perusta. Tutkimushavaintoja voidaan tehdä teksteistä, esineistä, tapahtumista, tilanteista, puheesta tai ihmisen käyttäytymisestä. (Vilkka 2006.) Havaintoja tekemällä saadaan tietoa tutkittavasta ilmiöstä. Havainnointia tehdessä tutkijan oma persoona vaikuttaa havaintoihin ja tapaan havainnoida. On tärkeää, että oman persoonan ei anna vaikuttaa tutkimuksen tuloksiin. Havainnointitapoja on monenlaisia, piilohavainnoinnista osallistuvaan havainnointiin. Piilohavainnoinnissa tutkittavat henkilöt eivät näe tutkijaa. Havaintoja voi tehdä myös esimerkiksi videon avulla. Tavallisesti havainnointiin liittyy kuitenkin tutkijan osallistuminen, ja osallistuminen tapahtuu hetkittäin tarkkailun lomassa. Osallistuminen havainnoinnin apuvälineenä tuo aineiston keräämiseen avuksi myös eri aistit. (Grönfors 2010, 151–152.) Tyypillisesti tutkija osallistuu toimintaan tutkittavien ehdoilla. Osallistumisen aste voi vaihdella siten, että tutkija osallistuu täydellisesti toimintaan tai hän osallistuu toimintaan havainnoijana, mutta tekee myös kysymyksiä tutkittaville. Tutkijan on muistettava pitää omat tulkintansa erillään havainnoista. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2013, 216–217.) Osallistuvaksi havainnoinniksi saateen katsoa jo pelkkä tutkijan läsnäolo (Kananen 2012, 95). Toisten havainnoijien kanssa omista havainnoista keskustelu ja vertailu auttavat kehittymään havainnoijana. Tärkeää on oppia pohtimaan, mitä havainnoi ja miten havainnoi. Tavoitteena on havainnointitutkimuksen pitäminen tieteellisenä ja eettisenä tutkimuksena. (Vilkka 2006.)

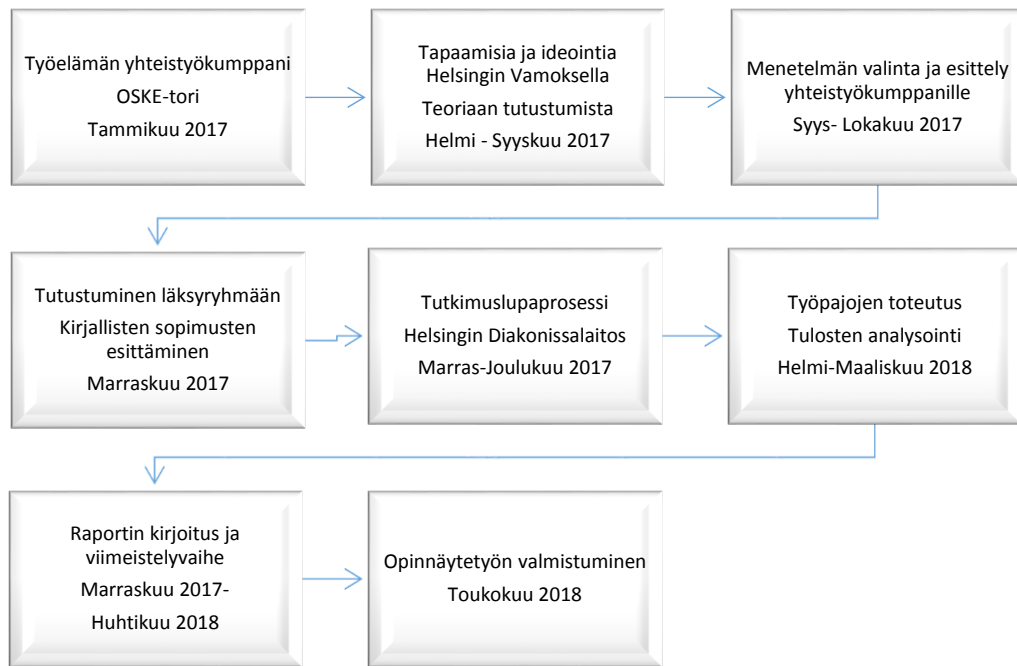
Prosessissa edettiin työelämälähtöisesti, ja työparireflektiolla oli suuri merkitys koko opinnäytetyöprosessin ajan. Reflektoimme jokaisessa vaiheessa ja valinnat, joita teimme, päätettiin yhteisen pohdinnan pohjalta.

5 KEHITTÄMISTUTKIMUKSEN PROSESSI

Yhteistyömme Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen kanssa käynnistyi Diakonia-ammattikorkeakoululla järjestetyn OSKE-torilla hankkeen esittelypisteellä keväällä 2017. OSKE-tori on osallistavan kehittämistoiminnan tapahtuma, joka mahdollistaa opiskelijoiden ja työelämän edustajien sekä kohtaamisen että verkostoitumisen erilaisten projektien ja opinnäytetöiden muodossa (Diak. Opiskelu. Opiskelijan polku).

Tavattuamme hankkeen työntekijöitä, he kertoivat olevansa huolissaan nuorten yksinäisyydestä. Useissa tapaamisissamme keskustelimme opinnäytetyömme liittyvän nuorten osallistamiseen ja yksinäisyyden vähentämiseen. Opinnäytetyömme toteuttamistapa haki muotoaan prosessin alussa. Meille opinnäytetyöntekijöille oli koko prosessin ajan tärkeää, että opinnäytetyömme palvelee sekä hankkeen että sen asiakkaiden tarpeita. Opinnäytetyömme aiheeksi valikoitui kehittämistutkimus tulevaa Iltaolkkaria varten. Hankkeen nuoret toimivat kehittämistutkimuksessa asiakaskehittäjinä. On huomattu, että asiakkaiden kuuleminen ja heidän kokemustensa huomioonottaminen voimauttaa (Palsanen 2013, 11). Iltaolkkarissa nuorilla voisi olla mahdollisuus löytää harrastusmahdollisuuksia ja tutustua uusiin ihmisiin sekä ylläpitää jo olemassa olevia suhteita. Työntekijöiden toiveena toiminnalle on, että verkostot ja eri toimijat esittelevät Iltaolkkarissa toimintaansa, mikä edistää nuorten itsenäistymistä ja tuen tarpeen vähenemistä (Anna Hyytiäinen & Yasmin Yusuf, henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2017).

Marraskuussa 2017 kävimme tapaamassa hankkeen Läksyryhmän nuoria ja kerromassa heille työpajojen sisällöstä sekä niiden tarkoituksesta. Samalla keräsimme mahdollisilta työpajoihin osallistujilta allekirjoituksia kirjallisiin suostumuslomakkeisiin. Helsingin Diakonissalaitoksen eettisen toimikunnan tutkimusluoppa puoltavan lausunnon yhtenä edellytyksenä oli kirjallinen suostumus kehittämistyöhön osallistumisesta.

Kuvio 5. Opinnäytetyöprosessimme aikataulu

5.1 Työpajojen toteutus

Tulevaisuuden muistelu -menetelmän työpajojen toteutuksen tavoiteaikataulu oli tammikuu 2018. Työpajat toteutuivat helmikuussa 2018 Vamoksen muutettua uusiin tiloihin. Ohjasimme kaksi erillistä työpajaa, joista alun perin ensimmäinen oli tarkoitus ohjata avoimelle Läksyryhmälle ja toinen suljetulle ryhmälle. Suljetun ryhmän toiminta päättyi marraskuussa ennen työpajojemme toteutusta, minkä vuoksi ohjasimme kaksi työpajaa Läksyryhmän nuorille. Anna Hyytiäisen ja Yasmin Yusufin (henkilökohtainen tiedonanto 6.9.2017) mukaan Läksyryhmä muodostuu maahanmuuttajanuorista, joilla ei ole yhteistä kieltä. Ryhmä on avoin, joten siihen voivat osallistua kaikki halukkaat. Kommunikaatio Läksyryhmässä tapahtuu suomeksi ja englanniksi sekä siten, että joku ryhmäläisistä tulkkaa toiselle samaa kieltä puhuvalle.

Läksyryhmät aloitettiin kahvin, teen, pienen purtavain ja rupattelun kautta. Tarkoituksenamme oli luoda välitön ja salliva keskusteluilmapiiiri. Kerroimme kaikille paikalle tulleille nuorille, että olemme toteuttamassa työpajoja Läksyryhmän ai-

kana, ja kaikki voisivat osallistua halutessaan. Kerroimme, että työpaja on kolmi-vaiheinen ja siihen varataan aikaa noin tunti. Olimme varautuneet, että työskentely kestää kauemmin, sillä osallistujien äidinkieli ei ole suomi eikä englantia.

Olimme etukäteen jakaneet ohjausvastuun siten, että kumpikin opinnäytetyöntekijä ohjasi yhden työpajan. Toinen opinnäytetyöntekijä puolestaan keskittyi havainnoimaan työpajan työskentelyä. Etukäteen oli sovittu, että kummatkin osallistuvat tarvittaessa nuorten ohjaamiseen. Havainnoinnin tarkoituksena oli saada tietoa nuorten osallistumisesta työskentelyyn sekä tarkkailla kehittävätkö he tuottamia ajatuksia yhdessä eteenpäin. Havainnoija kirjoitti muistiinpanoja havainnoistaan työpajan jälkeen tapahtuvaa dokumentointia varten.

Työpajan kaikissa vaiheissa nuoret saivat kirjoittaa tai piirtää ajatuksiaan niin monelle tarralliselle muistilapulle kuin halusivat. Ensin siirryttiin ajatuksissa tulevaisuuteen ja siihen aikaan, kun Iltaolkkari on jo toiminut vuoden päivät ja toiminta on vakiintunutta. Ensimmäisessä vaiheessa he saivat tuoda esille vapaasti ehdotuksensa ja toiveensa Iltaolkkarin toiminnasta, ohjelmasta, aukiolosta, ohjaajista ja tapahtumista. Toiveet oli mahdollista kertoa myös suullisesti, jos kirjoittaminen tai piirtäminen ei olisi tuntunut hyvältä tavalta. Toisessa vaiheessa nuoret saivat pohtia, mitä he itse konkreettisesti voisivat tehdä ja minkä tulisi muuttua, jotta Iltaolkkarista tulisi aiemmin kuvitellun mukainen. Kolmannessa vaiheessa nuoria pyydettiin palaamaan aikaan ennen kuin kuviteltu toiminta oli käynnissä ja kirjoittamaan tai kertomaan aikaisemmin mielessä olleet huolenaiheet. Muistilapuista tekemämme kooste nuorten toiveista jäi hankkeelle konkreettiseksi "muistitauluksi".

Ennen pajatyöskentelyn alkua suurelle pöydälle laitettiin sen lähes kokonaan peittävä tyhjä paperi alustaksi. Pöydällä oli erilaisia kyniä; tusseja, puuvärikyniä, kuulakärkikyniä ja lyijytäkyniä sekä erikokoisia- ja värisiä tarrallisia muistilappuja. Osallistujat istuivat pöydän ympärille, josta oli helppo osallistua pajatyöskentelyyn eikä osallistuminen vaatinut näkyvää esille tuloa, esimerkiksi eteen tulemisen muodossa. Ajattelimme tämän osallistumistavan olevan mahdollisesti matalampi, jos nuorilla olisi ollut sosiaalisten tilanteiden jännitystä. Osallistujille kerrottiin työpajan toiminta vaiheittain. Jokaisessa työpajan vaiheessa nuorilla oli

muistutuksena esillä A4 kokoinen paperi, johon oli yhdellä lauseella käsin kirjoitettu suomeksi ja englanniksi kyseisen osuuden tarkoitus. Työpajan lopussa katsoimme yhdessä tuotettuja toiveita ja ajatuksia uudesta Iltatalkkarista, jotta työpajan tekemisistä jäi mukava tunnelma ja positiivinen mieli. Työpajan päätyttyä kysyimme nuorilta palautetta. Heillä oli mahdollisuus kirjoittaa tai kertoa ajatuksiaan suullisesti, jotka me kirjasimme ylös.

5.2 Havainnot työpajatoiminnan aikana

Ensimmäisen Läksyryhmän alkaessa paikalla oli seitsemän nuorta, joista kaksi olimme tavanneet aikaisemmin marraskuussa 2017. Ensimmäiseen työpajaan osallistui neljä nuorta, jotka olivat kaikki meille ennestään tuntemattomia. Toisen Läksyryhmän alkaessa paikalla oli kahdeksan nuorta. Heistä viisi osallistui työpajaan. Tälläkin kerralla Läksyryhmässä oli paikalla kaksi meille ennestään tuttua nuorta, joista toinen osallistui työpajaan. Nuorille selvitettiin selkokielellä suullisesti jokaisen työvaiheen tehtävä ja tarkoitus useaan otteeseen.

Selkokielen määritelmä on yleiskieltä yksinkertaistetumpi ja kielelliset haasteet huomioon ottava suomen kielen muoto. Selkokielen avulla kieltä voi käyttää opetuksen lisäksi esimerkiksi haastatteluissa ja arkikielessä. Sen on tarkoitus lisätä ymmärrettävyyttä ja mahdollistaa yleiskieltä heikommin taitavien osallistuminen ja omien mielipiteiden ilmaiseminen. (Selkokeskus. Selkokieli.) Selkokielen yhtenä kohderyhmänä ovat muun muassa henkilöt, joiden äidinkieli ei ole suomi tai ruotsi (Selkokeskus. Selkokieli. Kohderyhmät). Lisäksi käytimme työpajoissa yksinkertaista ja helppoa englantia ymmärryksen varmistamiseksi.

Havainnoinnin tavoitteena oli saada vastaukset havainnointikysymyksiin:

- 1 Miten nuoret konkreettisesti osallistuvat kehittämistyöhön?
2. Työskentelevätkö nuoret täysin itsenäisesti vai tukeutuvatko he ryhmään?
3. Syntyykö pajoissa yhteistä ideointia?

Työpajoissa kaikki nuoret toivat esille huolen siitä, että he eivät osaa kirjoittaa oikein. Rohkaisimme heitä kirjoittamaan ja olemaan miettimättä mahdollisia kirjoitusvirheitä. Tämän jälkeen nuoret alkoivat kirjoittaa tarrallisille muistilapuille. Työpajoihin osallistuneista osa halusi käyttää suomea, osa englantia ja osalle joku toinen nuori tulkkasi heidän yhteisellä kielellään. Nuoret käyttivät tekstin tuottamisessa apunaan puhelimiensa käännösohjelmia, muun muassa Googlen käännösohjelmaa.

Työpajojen ensimmäisessä vaiheessa nuoret tarvitsivat paljon tukea kirjoittaessaan omia toiveitaan. Osa tuotti enemmän toiveita kuin toiset. Työpajojen ensimmäinen vaihe tuotti määrällisesti eniten erilaisia ajatuksia. Toiveita kirjoitettaessa nuorten välillä syntyi yhteistä keskustelua, minkä seurauksena mahdollistuivat uudet yhteiset ajatukset liittyen Iltaolkkarin tulevaan toimintaan. Jokainen nuori tarvitsi apua ja tukea itsensä ilmaisemisessa. Nuoret auttoivat toisiansa oikeiden sanojen ja kirjainten löytämisessä. Ajatuksia tuotettiin paljon myös suullisesti, jotka kirjattiin ylös opinnäytetyöntekijöiden toimesta. Työpajojen toinen ja kolmas vaihe eivät tuottaneet määrällisesti paljon materiaalia kummallakaan kerralla, mutta tunnelma oli rento ja nuoret olivat vapautuneempia kuin työpajan ensimmäisessä vaiheessa. Kummassakin työpajassa nuoret työskentelivät aluksi itsenäisesti, mutta työpajan edetessä keskustelun määrä lisääntyi ja yhteisiä ideoita syntyi.

Ensimmäisen työpajan ensimmäisessä vaiheessa kaikki osallistujat kirjoittivat toiveitaan yksittäisillä sanoilla. Yksi osallistuja oli hermostunut ja hän piti kirjekuorta kädessään. Vieressä ollut toinen nuori keskusteli hänen kanssaan heidän yhteisellä kielellään. Ensimmäisen vaiheen jälkeen nämä kaksi nuorta poistuivat työpajasta. Työpajassa jatkaneet nuoret tuottivat ajatuksiaan sekä kirjoittaen että keskustellen. Heidän ja opinnäytetyöntekijöiden kesken syntyi työpajan toisen vaiheen aikana paljon keskustelua, mitä he konkreettisesti pystyisivät itse tekemään, jotta Iltaolkkari olisi heidän toiveidensa mukainen. Kahdella osallistujalla, jotka olivat työpajassa loppuun asti, vaikutti olevan hyvä keskinäinen dynamiikka. Useampaan otteeseen pajan aikana kävi yksittäisiä nuoria kuuntelemassa ja katsomassa työpajatoimintaa, mutta he eivät halunneet osallistua sitä uudelleen ehdottaessa.

Toisen työpajan alussa avuksi tarjoutui hankkeessa vapaaehtoisena toimiva suomalainen opiskelija. Otimme hänet mukaan työpajaan auttamaan nuoria suomen kielen tuottamisessa. Tällä tavoin useampi nuori sai samanaikaisesti apua. Hän ei osallistunut varsinaiseen työpajan ohjaamiseen.

Nuoret rauhoittuivat työskentelyyn nopeasti. Havaittavissa oli kaikkien osallistujien keskittyminen käsillä olevaan tehtävään. Kaikki työpajaan osallistuneet ymmärsivät samaa kieltä, jota he käyttivät hetkittäin keskenään auttaessaan toisiaan. Toisessa työpajassa nuoret kirjoittivat muistilapuille kokonaisia lauseita. Yksi nuorista katsoi toisen nuoren muistilapusta mallia. Kesken toisen työpajan ensimmäistä vaihetta ovelle tuli ensimmäiseen työpajaan osallistunut nuori. Hän ei halunnut osallistua pajaan uudelleen, vaikka sitä häneltä kysyttiin. Hän jäi seuraamaan työpajaa sivummalta. Hetken päästä hän palasi pöydän viereen nopein askelin, otti tarralapun ja kirjoitti yhden toiveen, jonka laittoi muiden toiveiden joukkoon. Tämän jälkeen hän poistui hymyillen huoneesta. Toisessa työpajoista nuoret esittelivät ja kertoivat omista taidoistaan meille opinnäytetyöntekijöille henkilökohtaisesti. He näyttivät kuvia puhelimeltaan valmistamistaan ruoka-annoksista ja piirroksistaan. He eivät jakaneet niitä yleisesti muiden työpajaan osallistuneiden kanssa. Yksi osallistuja poistui työpajan toisen vaiheen jälkeen. Työpajan aktiivisuus säilyi tästä huolimatta. Työpajan loppuvaiheessa yksi nuorista kertoi toisten nuorten tulkkaamana, että ei osaa puhua yhtään suomea. Tämä sama nuori sanoi kuitenkin muutamia helppoja lauseita suomeksi aivan työpajan loppussa.

5.3. Työpajojen aineistojen analysointi

Kehittämistutkimuksessamme keskityimme Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen nuorten näkemyksiin Iltaolkkarista Tulevaisuuden muistelu -menetelmällä. Tällaista homogeeniseltä ryhmältä tiedon keräämistä kutsutaan yhden kategorian asetelmaksi. Krueger & Caseyn (2000) mukaan yhden kategorian asetelmassa tietoa kerätään yhdestä näkökulmasta. Kehittämistoiminnassa ei keskitytä syvälliseen tiedon keräämiseen kuten tutkimuksessa. Tietoa pyritään

keräämään oman logiikan kannalta perustellusti. Kehittämistoiminnan yhteydessä aineistoa tuotetaan usein paljon, minkä vuoksi saattaa olla järkevää valita yksi pääaineisto, jota muut aineistot täydentävät. (Toikko & Rantanen 2009, 119.) Sivuaineistona tiedon analysoinnissa käytimme havainnointia.

Kehittämistoiminnassa, prosessin aikana, muodostuu useita aineistoja, jotka analysoidaan eli arvioidaan. Tärkeää on, että kerätyn aineiston perusteella arvioidaan toimintaa ja sen lähtökohtia sekä tavoitteita kriittisesti. Prosessia ohjataan arvioinnin perusteella, mikä tarkoittaa sitä, että aineistoja kerätään ja arvioidaan, jotta niiden avulla kehittämistoimintaa voidaan kohdentaa sekä tarkentaa. (Toikko & Rantanen 2009, 82–83.)

Työpajoissa kerättyjen aineistojen analysoinnissa käytimme teorialähtöistä sisällönanalyysia, sillä se soveltui hyvin työpajojen keskustelemaan luonteeseen. Arvioinnin kohteena oli menetelmäpajoista saadut muistilaput sekä pajojen aikainen keskustelu, jota havainnoitiin ja dokumentoitiin. Sisällönanalyysilla voi tarkastella esimerkiksi teemahaastatteluja, keskusteluja ja puheita (Kananen 2012, 116). Vilkan (2005, 145) mukaan teorialähtöinen sisällönanalyysi tuo tutkimuksesta esille uutta tietoa, kun tutkimuksesta saatua tietoa peilataan aiempaan teoretiseen tutkittavasta aiheesta. Sisällönanalyysin tarkoituksena on tiivistää kehittämistutkimuksesta saatu tieto tekstimuotoon, josta tulee ilmi tutkimuksen päälöydökset (Kananen 2012, 116).

Tulevaisuuden muistelu -työpajoista saatu aineisto muokattiin kirjalliseksi. Nuorten tuottamat ajatukset ja ideat dokumentoitiin työpajoissa. Nuorille esitettiin tarkentavia kysymyksiä, jos jokin asia jäi epäselväksi. Tämä helpotti aineiston käsittelyä, sillä esiin tulleista asioista oli keskusteltu. Aineistoa ei litteroitu, sillä työpajoja ei nauhoitettu. Työpajoissa tuotettu aineisto käsiteltiin heti työpajojen jälkeen. Työpajojen ensimmäisessä vaiheessa ilmi tulleet toiveet luetteloitiin, minkä jälkeen ne luokiteltiin teemoiksi. Kananen (2012, 117) mukaan teemoittelun käyttö on mahdollista, kun aineisto on kerätty teemahaastattelulla. Teemoittelun avulla löydettiin kerätystä aineistosta yhtäläisyyksiä.

6 TULOKSET JA PALAUTE

Tavoitteenamme opinnäytetyömme aineelliseksi tuotokseksi oli tuottaa hankkeen työntekijöille raportti, josta ilmenee käyttämämme menetelmän esille tuomat sekä havainnoimalla saadut nuorten ajatukset ja toiveet. Tulosten perusteella on mahdollista kehittää Iltaolkkarin toimintaa ja sisältöä asiakaslähtöisesti. Sivutuotteena, joskin erittäin merkityksellisenä sellaisena, nuorten osallisuuden tunne kasvaa ja heidän oma toimijuutensa vahvistuu.

Tuloksista oli löydettävissä sekä yhteneväisyyksiä että eroavaisuuksia verrattaessa käyttämäämme lähdemateriaaliin. Vertailemme aiempaa teorialtietoa esitellessämme työpajoista saatua uutta tietoa teorialähtöisen sisällönanalyysin avulla. Esittelemme tässä raportissamme tulokset siten, ettei vastauksista voi tunnistaa yksittäistä nuorta. Osallistujia työpajoissa oli määrällisesti niin vähän, että he muuttuisivat tunnistettaviksi, mikäli heitä kuvaisi yleistä tasoa tarkemmin.

Aineistosta oli helposti löydettävissä viisi eri teemaa, yhdessä tekeminen, ruoka, suomen kielen oppiminen, liikunta ja muiden auttaminen. Nuorten vastauksia analysoidessa tuli ilmi, että nuoret toivovat mahdollisuuksia yhdessä tekemiseen Iltaolkkarissa.

6.1 Työpajojen ensimmäinen vaihe

Tulevaisuuden muistelu -menetelmän ensimmäinen vaihe vaikutti olevan helppoa nuorille. Alun pohdinnan jälkeen he tuottivat paljon erilaisia toiveita. Keskeisin asia, mikä tuli ilmi ensimmäisessä työpajassa, oli toive asioiden **yhdessä tekemiselle**. Eräs nuorista kertoi, ettei halua olla yksin kotona joka ilta. Hän kertoi haluavansa tavata ihmisiä, mutta hänellä ei ole sellaista paikkaa, jossa se olisi mahdollista. Maarit Lankinen-Kivimäki (henkilökohtainen tiedonanto 22.2.2017) on kertonut, että Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen nuoret ovat ottaneet puheeksi yksinäisyytensä, ja ettei heillä ole paikkoja tai tilaisuuksia,

joissa voisivat kohdata kantaväestön vertaisiaan. Nuorisotalot on tarkoitettu alakäisille nuorille, mutta täysi-ikäisille ei ole vapaa-ajanviettoon tarkoitettuja paikkoja tai ainakaan niitä ei ole helposti hahmotettavissa.

Yksi nuorista kertoi kaipaavansa enemmän **suomen kielen opiskelua** keskusteluvammalla tavalla, keskustelua tietyistä aiheista, ja hän toivoi, että Iltaolkkarissa tähän tulisi mahdollisuus. Iltaolkkarissa kävijöiden kesken toivottiin myös vapaata keskustelua. Nämä osaltaan auttaisivat suomen puhekielen oppimisessa. Toisessa työpajassa korostui suomen kielen ja suomalaisten tapojen oppimisen tärkeys, jotta se mahdollistaisi täysipainoisen jäsenyyden suomalaisessa yhteiskunnassa. Nuorten mielestä suomen kielen hyvä kirjoitus- ja puhetaito avaisivat uusia mahdollisuuksia työllistymisen ja kouluttautumisen saralla. He toivoivat erilaisia tapoja kielen opiskeluun esimerkiksi suomalaisen musiikin kuuntelemisen avulla. Malin & Anis (2013, 142–144) ovat artikkelissaan tuoneet esille kielitaidon hallitsemisen ja kouluttautumisen sekä työllistymisen mahdollistavan yhteiskuntaan sopeutumisen.

Ruoka teemana ja eri kulttuurien ruokien yhdessä tekeminen toinen toistaan opettaen oli työpajoihin osallistujien mielestä innostava ajatus. Molemmista työpajoista löytyi nuori, joka olisi valmis neuvomaan muita, miten heidän kulttuurinsa ruokia valmistetaan. Monissa nuorten toiveissa tuli ilmi, että he haluaisivat tehdä asioita yhdessä toisten kanssa. He haluaisivat käydä kävelyllä, uimahallissa, pelata erilaisia pelejä, kuten pingistä, tennistä, biljardia ja jalkapalloa sekä harrastaa muuta **liikuntaa** yhdessä. Musiikin kuunteleminen sekä soittaminen yhdessä olivat erään nuoren toiveena. Hän toivoi myös, että Iltaolkkarissa voisi katsoa yhdessä elokuvia. Sosiaaliset suhteet lisäävät hyvinvointia niiden osalta, jotka eivät ole omasta halustaan yksinäisiä (Saari 2010 42,49). Useampi nuori toivoi saavansa ystäviä ja muutama erityisesti suomalaisen tyttöystävän. On tutkittu, että kotoutumista ja sosiaalista integraatiota edistää suhteet kantaväestön edustajien kanssa (Enns, Kirova & Connolly 2013, 60).

Suomessa on tutkittu vähän ensisijaisesti maahanmuuttajataustaisten ja kantaväestön välisiä kaverisuhteita (Kivijärvi 2015b, 19). Aikaisemmissa tutkimuksissa

on tuotu esille kantaväestön ja maahanmuuttajien riittävien ja kestävien vertais-suhteiden tärkeyttä integroitumisen sekä hyvinvoinnin lisääjinä että yksinäisyyden vähentäjinä (Enns, Kirova & Connolly 2013, 60; Kivijärvi 2015b, 19–21). Työpajoissa nuoret kertoivat kaipaavansa yhdessä tekemistä muiden kanssa. He eivät kuitenkaan määritelleet, keitä nämä muut olisivat. Ikä, sukupuoli, status ja kansalaisuus eivät tulleet ilmi nuorten puheissa. Ainoa kansalaisuuteen viittaava asia oli kahden nuoren toive suomalaisesta tyttöystävästä.

Nuoret toivoivat saavansa Iltaolkkarissa apua työntekijöiltä tarvittaessa ja he olivat valmiita tarjoamaan **omaa apuaan** muille siellä käyville nuorille. Useampi työpajoihin osallistunut nuori ilmaisi halunsa olla avuksi muille ihmisille esimerkiksi osallistumalla vapaaehtoistyöhön. Lisäksi nuoret toivoivat saavansa tietoa erilaisista ammateista ja kouluttautumismahdollisuuksista. Eräs nuorista toivoi oppivansa ajamaan autoa. Nuorilla oli erilaisia toiveita aukioloista. Kaikki työpajoissa olevat nuoret toivoivat aukioloaikojen olevan sellaisia, että he ehtivät Iltaolkkariin kurssien jälkeen. Alkamisajaksi esitettiin kello 17.00 tai 18.00. Yksi nuori toivoi, että Iltaolkkariin voisi tulla joka päivä omien kotitehtävien kanssa, jotta hän saisi apua ja tukea niihin. Nuoret toivoivat, että Iltaolkkari järjestettäisiin useammin kuin kerran viikossa. Eräs nuorista esitti ajatuksen noin kahden tunnin aukioloajasta. Yhden toiveena oli saada apua kuntosaliohjelman laatimiseen. Useampi nuori toivoi Iltaolkkariin omaa kuntosalia.

6.2 Työpajojen toinen vaihe

Työpajojen toisessa vaiheessa nuoret miettivät konkreettisia keinoja, mitä he itse voisivat tehdä, jotta Iltaolkkarista tulisi heidän toiveidensa kaltainen. Nuoret kertoivat olevansa valmiita auttamaan kaikilla osaamillaan tavoilla Iltaolkkarissa käyviä muita nuoria, jos sille on tarvetta, esimerkiksi suomen kielessä. He olivat valmiita auttamaan kaikessa, mitä tietävät ja taitavat. Nuoret näkivät mahdollisena ruoanlaittohetket yhdessä toinen toistaan opettaen. He olivat valmiita opettamaan toisilleen ruokalajeja, joita he osaavat tehdä. Iltaolkkari -toiminta vahvistaa yhteisöllisyyttä. Eräsaaren (2017, 38, 46, 50) mukaan yhteisösoseaalityön kohteena ja toiminnan tekijänä on ihmisryhmä. Jokin tietty paikka, joka houkuttaa

ihmisiä, luo yhteisön. Tasa-arvon tunne tässä yhteisössä tuo ihmisiä yhteen, luo yhteisöllisyyttä. Yhteisöllisyys mahdollisesti vähentää yksinäisyyttä. Yhteisön avulla on mahdollista luoda uusi suunta elämälle, ja se voidaan nähdä osana oman elämänkulkua kokemuksineen ja elämyksineen (Roivainen 2001, 85).

6.3 Työpajojen kolmas vaihe

Työpajojen kolmannessa vaiheessa nuorten tuli kertoa, mitkä asiat mietityttivät tai minkälaisia huolia heillä oli Iltatoukkan toiminnan toteuttamisen suhteen. Molempien työpajojen nuoret olivat yhtä mieltä siitä, että heidän toivomansa Iltatoukkan sisältö on mahdollista toteuttaa. Työpajojen nuoria ei huolestuttanut, pystytäänkö toiveita toteuttamaan, he uskoivat toiminnan toteutumiseen. Yksi nuorista totesi erikseen, että "kun ahkerasti yrittää, on se mahdollista".

6.4 Osallistujien ja yhteistyökumppanin palautteet työpajoista

Pyysimme palautetta välittömästi pajatyöskentelyn päätyttyä siihen osallistuneilta nuorilta, sillä halusimme varmistua, ettemme jäisi kokonaan ilman palautetta. Nuoria ohjeistettiin kirjoittamaan palautteensa tarrallisille muistilapuille. Kerroimme nuorille palautteen antamisen olevan mahdollista myös suullisesti. Saimme palautetta sekä kirjallisesti että suullisesti. Suulliset palautteet kirjattiin muistilapuille opinnäytetyöntekijöiden toimesta. Päädyimme pyytämään palautetta nuorilta tällä tavoin, koska arvioimme erillisen kirjallisen kyselylomakkeen olevan liian raskas työpajatyöskentelyn jälkeen. Hankkeen työntekijän kanssa sovimme erikseen, että hankkeen työntekijät antavat meille työpajoista kirjallista palautetta molempien työpajojen jälkeen.

Olimme valmistautuneet siihen, että emme välttämättä saa nuorilta monisanaista palautetta työpajoista. Kaikki kuusi nuorta, jotka suorittivat työpajat loppuun asti, antoivat palautetta. Kysyimme nuorilta, miltä työpajaan osallistuminen tuntui. Tuntuiko se kivalta ja mukavalta vai vaikealta, ikävältä tai tylsältä. Yksi nuori to-

tesi, että hän oli ollut tylsistynyt ennen työpajoihin osallistumista, mutta oli tyytyväinen osallistuttuaan. Toisen työpajan nuorista työpaja oli hyvä idea ja sen tekeminen oli kivaa. Kukaan ei antanut negatiivista palautetta.

Saimme kirjallisen palautteen Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen työntekijöiltä jälkikäteen sähköpostilla. Palautteen kokoamiseen oli osallistunut muutama hankkeen työntekijä. Positiivista palautetta saimme innostavasta ja nuoria osallistavasta tavasta ohjata työpajaa. Työpajan ilmapiirin oli huomattu olevan salliva, ja nuoria oli kannustettu rohkeasti puhumaan ja ottamaan esille heille tärkeitä asioita. Rakentavaa palautetta saimme nuorille esitettyyn suostumuslomakkeeseen liittyen. Lomakkeessa käytetty kieli olisi hankkeen työntekijöiden mielestä voinut olla selkeämpää tai selkokielellä kirjoitettua. Työpajojen alussa olisimme voineet sekä ohjeistaa nuoria enemmän että kertoa tarkemmin työpajojen tarkoituksesta. Lisäksi heidän mielestään olisimme voineet painottaa osallistumisen vapaaehtoisuutta vielä selvemmin kuin nyt teimme. Yhteistyökumppani kertoi palautteessa saaneensa opinnäytetyöstä arvokasta ja hyödyllistä lisätietoa nuorten toiveista Iltatalkkari-toiminnan suhteen, jota he aikovat hyödyntää tulevaisuudessa.

7 POHDINTA

Tämän opinnäytetyön yhteisen kehittämistyön avulla Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen nuorilla oli mahdollisuus päästä kehittämään omaa vapaa-ajan toimintaansa ja parantamaan omaa sosiaalista osallisuuttaan. Hankkeen työntekijät saivat tietoa nuorten toiveista Iltaolkkarissa tapahtuvan toiminnan toteuttamiselle.

Opinnäytetyön tavoitteena oli maahanmuuttajanuorten sosiaalisen osallisuuden, toimijuuden ja hyvinvoinnin lisääminen Vamoksen avoimen Iltaolkkarin asiakaslähtöisen kehittämisen avulla. Mielestämme onnistuimme lisäämään nuorten toimijuutta yhteisen kehittämistyön avulla. Nuorten osallistuminen työpajoissa oli aktiivista ja innostunutta. Tutkimustiedon perusteella arvioimme, että nuorten sosiaalinen osallisuus ja hyvinvointi ovat mahdollisesti lisääntyneet.

7.1 Pohdinta työpajoista

Nuorten aktiivinen osallistuminen työpajoissa tapahtuvaan kehittämistyöhön lisää opinnäytetyömme vaikuttavuutta. Samalla se lisää työpajoihin osallistuvien nuorten hyvinvointia ja vähentää heidän mahdollisesti kokemaansa yksinäisyyden tunnetta. Kuten Palsanen & Kääriäinen (2015, 190–205) ovat todenneet, osallistujien näkökulmien huomioon ottaminen, tunne vaikuttamisen mahdollisuudesta ja kokemus oman mielipiteen tärkeydestä sitovat nuoria kehittämistyöhön. Sitoutuminen on sitä vahvempaa, mitä selkeämpi kuva nuorilla on toiminnan tarkoituksesta. Toiminta saattaa olla nuorille merkityksellisempää, kun he ovat olleet itse mukana kehittämässä sitä.

Ennen työpajojen toteuttamista meitä mietitytti nuorten osallistuminen niihin. Koska osallistuminen oli vapaaehtoista, oli mahdollista, etteivät he olisivat osallistuneet työpajoissa tapahtuvaan toimintaan. Työpajoja suunnitellessa pohdimme myös, estävätkö toiveiden kirjoittamis- ja piirtämismahdollisuudet vuoro-

vaikutteisen keskustelun työpajoissa. Työpajat osoittautuivat kuitenkin keskusteleviksi, ja osallistujamäärä mahdollisti hyvän vuorovaikutuksen niissä. Olemme sitä mieltä, että kaikkien nuorten ääni tuli kuulluksi. Meitä ilahdutti osallistujien innokkuus ja aktiivisuus sekä rento tunnelma työpajoissa. Nämä tekijät loivat meille tunteen, että nuorten ottaminen mukaan kehittämistyöhön oli kannattanut ja se oli hyödyllistä osallistuneille nuorille. Nuorten työpajoissa esittämiin toiveisiin vaikuttivat heidän keskenään erilaiset elämäntilanteensa.

Olimme etukäteen päättäneet, että toinen meistä keskittyisi enemmän työpajan ohjaamiseen ja toinen havainnointiin, mutta tämä ei täysin ollut mahdollista nimenomaan kieleen liittyvien haasteiden vuoksi. Jälkikäteen ajateltuna oli tarkoituksenmukaisempaa keskittyä työpajan ohjaamiseen ja nuorten auttamiseen itsensä ilmaisussa. Tämä mahdollisti työpajojen etenemisen toivomallamme ja suunnittelemallamme tavalla. Nuorten mahdollisuus aktiiviseen osallistumiseen toteutui tämän ansiosta. Havainnointia helpotti se, että työpajoissa ei ollut liikaa osallistujia. Osallistujien suuri määrä olisi vaikeuttanut yksilöllisten havaintojen tekemistä.

Ensimmäisen työpajan toteuttamisen jälkeen pohdimme, että meidän olisi ollut hyvä puhua enemmän suomea kotouttamistyön näkökulmasta. Työpajassa yksi nuori kertoi, että hän ei ymmärrä suomen puhekieltä, koska koulussa opetetaan kirjakieltä. Tämän perusteella kiinnitimme enemmän huomiota käyttämäämme suomen kieleen jälkimmäisessä työpajassa.

Meille jäi vaikutelma, että työpajoihin osallistuneita nuoria yhdisti usko omaan tulevaisuuteen Suomessa. Vaikutelmaa vahvisti heidän yhtenevä halunsa parantaa omaa suomen kielen taitoaan ja selkeä ymmärrys kielitaidon merkityksestä oman tulevaisuuteensa kannalta. Uskomme, että usko hyvään tulevaisuuteen oli syynä siihen, että huolia tai epäröintiä ei ilmennyt työpajojen kolmannessa vaiheessa. Useampi työpajoihin osallistunut nuori sanoi uskovansa, että toiveet ja haaveet, joita työpajoissa tuotettiin, voidaan toteuttaa Iltaolkkari-toiminnassa. Tätä kuvastaa se, että yksi nuorista palasi päättäväisesti viikon päästä järjestettyyn toiseen työpajaan tuomaan vielä yhden toiveen, joka liittyi hänen omiin toiveisiinsa.

Työpajojen päättymisen jälkeen pohdimme nuorilta kysytyä palautetta. Mietimme, olisiko palautteen antoa helpottanut, jos meillä olisi ollut nuorille valmiina palautteenkyselylomake, jossa olisi käytetty asiakastyytyväisyyden mittaamiseen tarkoitettuja symboleja, esimerkiksi hymynaamoja. Nuorten antama palaute työpajojen toteutustavasta oli pelkästään positiivista.

7.2 Johtopäätökset ja kehittämisideat

Maahanmuuttajanuorten haasteista ja syrjäytymisriskistä puhutaan paljon. Työpajoissa huomasimme hankkeen nuorten olevan erittäin motivoituneita siihen, että he pystyisivät parantamaan asemaansa suomalaisessa yhteiskunnassa. Nuoret näkivät elämänsä rakentuvan Suomeen, ja heidän puheistaan ilmeni pysyvyys. He eivät puhuneet, että olisivat lähdössä pois.

Ihmissuhteet, joista saadaan vastavuoroista tukea, edistävät hyvinvointia ja vähentävät hyvinvointia haittaavaa stressiä. Hyvin voivat maahanmuuttajat tuntevat olevansa oman elämänsä toimijoita, ja siten hyödyttävät koko yhteiskuntaa. (Mallin & Anis 2013, 153,159.) Luomalla nuorille vapaa-ajan tapaamispaikkoja, kuten esimerkiksi Vamoksen Iltaolkkari, mahdollistetaan nuorille sosiaalisia kontakteja, joista saattaa ajan myötä kehittyä hyvinvointia lisääviä vastavuoroisia ystävyys-suhteita nuorten välille. Nuorten osallisuus heitä koskevan toiminnan suunnittelussa ja kehittämisessä lisää palvelujen asiakaslähtöisyyttä sekä kokemusta omasta toimijuudesta. Iltaolkkarissa voisi tulevaisuudessa järjestää esimerkiksi teemalltoihin perustuvia vierailuja, infoa autokoulusta ja kutsua eri toimijoita kertomaan nuorten erilaisista mahdollisuuksista osallistua vapaaehtoistyöhön. Vapaaehtoistyö on mahdollisuus tutustua suomalaiseen työelämään. Se on yksi keino olla osallisena yhteiskunnassa sekä mahdollisuus saada lisäpotkua kohti työllistymistä.

Onnistuneen hankkeen taustalla on se, että sidosryhmä otetaan mukaan suunnittelemaan toimintaa. Toiminnan lähtökohtana tulisi olla kohderyhmän tarpeisiin vastaaminen. Toimintaan sitoudutaan paremmin, kun sen sisältöön on voinut vai-

kuttaa. (Silfverberg i.a, 3.) Tästä voisi päätellä, että Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen nuoret sitoutuvat entistä paremmin hankkeessa tapahtuvaan toimintaan, sillä heidät on otettu mukaan toiminnan suunnitteluun. Nuorten sitoutuminen mahdollisesti myös lisää hankkeen vaikuttavuutta. Hankkeessa voidaan hyödyntää tätä opinnäytetyötä, kun mietitään toiminnan kehittämistä. Raportissamme on tarkka kuvaus työpajojen toteuttamisesta, mikä mahdollistaa niiden käytön muissakin yhteyksissä. Opinnäytetyö julkaistaan ammattikorkeakoulujen Theseus-palvelussa, josta se on saatavilla.

Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijat ovat saaneet hankkeelta käyttöönsä työpajoissa tuotetut toiveet ja ajatukset jo ennen opinnäytetyön julkaisua. Hankkeen nuorten tuottamaa tietoa on pystytty hyödyntämään, kun opiskelijat ovat olleet ohjaamassa heille toimintaa. Opinnäytetyömme on ollut vahvasti työelämälähtöinen ja se on osoittanut tarpeellisuutensa. Se on ollut jo ennen julkaisua hyödyllinen sekä hankkeen nuorille, työntekijöille että Diakonia-ammattikorkeakoulun opiskelijoille. Hankkeen rahoittajille voidaan tarvittaessa todentaa, miten asiakkaita on osallistettu kehittämistyössä.

Kun pohdimme opinnäytetyömme aihetta, esillä oli myös hankkeen nuorten ja muiden Vamoksessa asiakkaina olevien yhteisen tekemisen lisääminen. Tulevaisuuden muistelu -menetelmää ja asiakaslähtöistä kehittämistyötä olisi mahdollista jatkaa, jotta saataisiin kartoitettua nuorten yhteisen tekemisen ja ajanvietto-tapojen mahdollisuuksia. Tämä edistäisi Vamos-yhteisön rakentamisen entistä vahvemmaksi. Toivomme, että hankkeen nuorten kanssa jatkossakin kehitetään toimintaa yhdessä, sillä nuoret osoittivat innokkuutta ja halukkuutta osallistua tällaisiin työpajoihin. Nuorten oma positiivinen asenne sekä vahva tahto omien asioidensa edistämiseen tulisi hyödyntää ja ottaa heidät suunnitteluun mukaan entistä useammin. Tällä tavoin ei kiinnitettäisi liikaa huomiota haasteisiin, vaikka niitä olisikin, vaan nähtäisiin mahdollisuus toimia toisin.

7.3 Eettisyys opinnäytetyöprosessissa

Koko opinnäytetyöprosessin ajan erilaiset eettiset valinnat ovat ohjanneet ja muokanneet sekä työtä että aikataulua. Tutkimuslupaprosessi oli kattava. Sen ansiosta tulimme pohtineeksi eettisyyttä ja sen merkitystä prosessin eri vaiheissa jatkuvasti yhdessä reflektoiden. Opinnäytetyömme toteuttamiseksi haimme Helsingin Diakonissalaitoksen eettiseltä toimikunnalta puoltavaa lausuntoa tutkimusluvan myöntämiseksi. Sitä hakiessamme kirjoitimme toimikunnalle hakemuksen, jossa kerroimme opinnäytetyön tarkoituksesta ja sen tavoitteesta.

Toimialajohtaja tekee varsinaisen päätöksen tutkimusluvan myöntämisestä ottaen eettisen toimikunnan päätöksen huomioon. Hakemuksesta tuli käydä ilmi käyttämämme menetelmä, toteutuksen ajankohta, yksikkö jossa työpajat toteutetaan sekä pajoihin osallistujat. Tutkimuslupa tuli liittää opinnäytetyön työelämän ohjaajalta tutkimuksen puoltamislupa sekä mallit suostumuslomakkeista suomeksi ja englanniksi. (Helsingin Diakonissalaitos. Tietoa meistä. Tutkimukset ja julkaisut.) Suostumuslomakkeiden (Liite 2 ja Liite 3) sisällölle oli Helsingin Diakonissalaitoksen eettisen toimikunnan ohjeiden määrittelemät kriteerit asioista, joiden tuli käydä ilmi lomakkeesta. Lomakkeissa käyttämämme kieli oli yleiskieli. Saimme tutkimusluvan eettiseltä toimikunnalta 15.12.2017, jonka jälkeen oli mahdollista ohjata työpajat hankkeen nuorille.

Sosiaalipalveluiden kehittämisessä on tärkeää huomioida eettinen kestävyys, sillä kyseessä on kehittäminen asiakkaiden omakohtaisten kokemusten perusteella. On tärkeää, että asiakas hyötyy kehittämistyön tuloksista. (Palsanen 2013, 16.) Opinnäytetyössämme otimme huomioon kehittämiseen liittyvät eettiset kysymykset. Opinnäytetyö hyödyttää Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille - hankkeen asiakkaita, sillä heillä oli mahdollisuus osallistua Iltatalkkarin kehittämiseen. Yhteinen kehittämistyö mahdollisesti voimautti nuoria, mikä osaltaan saattoi lisätä heidän hyvinvointiaan. Kehittämistutkimuksen tuloksena saatu konkreettinen tuotos hyödyttää hankkeen työntekijöitä, sillä se jää heidän työkalukseen. Toteuttamistavassa huomioimme suomen kielen tuottamisen haasteet siten, että halutessaan osallistujilla oli mahdollisuus osallistua puhumalla tai kirjoittamalla

joko englanniksi tai suomeksi. Tulosten raportoinnissa olimme tarkkoja ja rehellisiä. Havainnoinnista saadussa materiaalissa emme käyttäneet nimiä, jotta yksittäistä nuorta ei voida niistä tunnistaa.

Ennen työpajojen alkua Läksyryhmässä olleille nuorille kerrottiin toiminnan sisällystä sekä minkä vuoksi kehittämistyötä tehdään. Nuorille kerrottiin osallistumisen olevan vapaaehtoista ja että työpajat voi halutessaan keskeyttää. Työpajoihin osallistuvat nuoret allekirjoittivat suostumuslomakkeet ennen työpajojen alkua. Lomakkeessa selvitettiin, että työpajoista saatava tieto käytetään opinnäytetyöhömme ja valmiit tuotokset jäävät hankkeen työntekijöille työvälineeksi. Työpajoissa havainnoitiin nuoria, ja siitä tiedotettiin suostumuslomakkeessa. Kerroimme nuorille myös suullisesti, mitä lomakkeissa luki, jotta he eivät olisi olleet ainoastaan luetun ymmärtämisen varassa. Ketään ei painostettu osallistumaan eikä osallistumisella ollut ehtoja.

Olimme ymmärtäneet, että tutkimuslupaa hakiessa meillä pitää olla valmiina kehittämistyöhön osallistujilta allekirjoitetut suostumuslomakkeet liitteenä tutkimuslupahakemukseen. Prosessin edetessä selvisi, ettei allekirjoitettuja suostumuslomakkeita liitetä hakemukseen. Lisäksi suostumuslomakkeen sisältöä tuli tutkimusluvan saamisen ehtona muuttaa. Valmiiksi allekirjoitetut suostumuslomakkeet hävitettiin Diakonia-ammattikorkeakoulun Helsingin toimipisteen lukolliseen tietoturvaroskalaatikkoon. Laadimme uudet suostumuslomakkeet sovittujen ehtojen mukaisiksi.

Allekirjoitetut suostumuslupalomakkeet olivat ainoastaan meidän opinnäytetyöntekijöiden hallussa, ja ne hävitettiin Diakonia-ammattikorkeakoulun tietoturvaroskalaatikkoon opinnäytetyöprosessin päätyttyä. Havainnoinnista saatu kirjallinen materiaali säilytettiin siten, että se ei päätynyt ulkopuolisille, ja se hävitettiin asianmukaisesti lukolliseen tietoturvaroskalaatikkoon Helsingin Diakonia-ammattikorkeakoululla, kun sitä ei enää tässä opinnäytetyöprosessissa tarvittu. Me opinnäytetyöntekijät sitouduimme noudattamaan vaitiolovelvollisuuttamme kaiken tämän kehittämistutkimuksen aikana hallussamme olevan ja siihen liittyvän tiedon ja materiaalin kanssa, sosiaali- ja terveyshuollon sekä muiden voimassa olevien

salassapitosäännösten mukaisesti. Tutkimuslupaa haimme opinnäytetyön suunnitelman hyväksymisen jälkeen ja sen myöntämistä odotettiin ennen menetelmäpajojen toteuttamista. Menetelmäpajojen aikataulu sovittiin työelämälähtöisesti ja sovittuja aikatauluja noudatettiin.

7.4 Ammatillinen kasvu

Olemme opinnoissamme tehneet nuorten syrjäytymiseen liittyviä tehtäviä jo yli kahden vuoden. Tänä aikana olemme perehtyneet laajasti aiheeseen liittyviin lähteisiin, ja havainneet, että yhteiskunnassa tehdään paljon hyvää nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi, mutta edelleen on paljon kehitettävää. Esimerkiksi maahanmuuttajien asunnottomuudesta ei ole puhuttu laajemmin, mutta se on yksilön näkökulmasta tilanne, johon pitäisi puuttua. Asuntoja pääkaupunkiseudulla on vähän vapaana, ja hinnat ovat nousseet. Tilanne ajaa nuoret piiloasunnottomuuteen.

Alun perin opinnäytetyömme lähtökohtana oli nuorten kokema yksinäisyys ja maahanmuuttajanuorten erityiset haasteet. Tutustuimme opinnoissamme asiakastyön ja palvelujärjestelmien kumppanuuslähtöiseen kehittämiseen ja Tulevaisuuden muistelu -menetelmään. Tämän jälkeen huomasimme, että Iltaolkkarin kehittämiseen voisi ottaa hankkeen nuoret mukaan asiakaskehittäjiksi ja osallisiksi heitä itseään koskevan toiminnan suunnitteluun. Tämän myötä opinnäytetyömme näkökulma muuttui voimauttavaksi ja mahdollisuuksia tarjoavaksi haasteita korostavan sijaan.

Opinnäytetyöprosessin aikana olemme oppineet lähdekriittisemmiksi ja samalla suhtautumaan kriittisesti kirjoittamaamme tekstiä kohtaan. Lähteinäme käytetyt tutkimukset ja lähdemateriaaleissa olevat esimerkit asiakkaista ja ilmiöistä ovat sidoksissa tiettyyn aikaan, paikkaan ja henkilöihin. Jotkut asiat ovat toistettavissa, mutta asioita ja tietoa on osattava soveltaa tilanteisiin sopivaksi. Tulisi muistaa, että tieto ei välttämättä kohdistu kaikkiin samanlaisena. Jokainen ihminen ja hänen kokemuksensa ovat yksilöllisiä. Yhdessä reflektointi prosessin aikana ja sen

tuottamien pohdintojen jatkuva kirjaaminen ovat olleet tärkeitä palasia opinnäytetyöraporttia kirjoittaessa. Tietomme on syventynyt yhteisen reflektion avulla. Keskinäinen luottamuksemme toisiimme on auttanut meitä löytämään yhdessä kirjoittamiseen uusia toimivia tapoja. Tämä on auttanut meitä oman työn johtamisessa ja ajanhallinnassa sekä opinnäytetyön edistämisessä.

Sosionomin osaamisvaatimukseen kuuluu muun muassa kriittinen ja osallistava yhteiskuntaosaaminen, minkä johdosta sosionomin tulisi kyetä ammatilliseen kriittiseen reflektointiin sekä edistää kansalaisten osallisuutta ja osallistumisen mahdollisuutta. Osaamisvaatimukseen kuuluvat myös tutkimuksellinen kehittäminen ja innovaatio-osaaminen, johon sisältyvät tutkimus- ja kehittämismenetelmien soveltaminen toimintakäytäntöjen kehittämiseksi ja asiakastyön menetelmien kehittäminen kumppanuuslähtöisesti. (Diak. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opintojen suorittaminen.) Olemme ymmärtäneet konkreettisesti, että asiakaslähtöisen kehittämisen sosiaalialalla on tärkeää. Ammattilaisten tulisi suhtautua avoimesti asiakkaiden ehdotuksiin. Mikäli joku ehdotus itsestä tuntuu mahdottomalta, niin asiakkaiden kanssa voi pohtia, miten asiasta voisi tulla mahdollista. Itsensä tulisi pystyä pitämään avoimena uusille ajatuksille ja ideoille, jotta asiat voivat kehittyä parempaan suuntaan. Reflektoidessamme työpajojen jälkeen pohdimme, kuinka usein ammattilainen tyrmää asiakkaan kertomalla, ettei hänen ajatustansa ole mahdollista toteuttaa tai se on jotenkin vääränlainen. Olettaminen asiakastyössä on vaarallista, ja tällöin oikeaa tietoa voi jäädä saamatta. Asiakas on asiantuntija omassa asiassaan. Dialoginen työote ja asiakkaan todellinen kuuleminen vie asiakkaan asiaa eteenpäin.

LÄHTEET

- Aaltonen, S., Berg, P. & Ikäheimo, S. (2015). *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuoren asemaan palvelujärjestelmässä*. Saatavilla 11.11.2017 <http://www.nuorisotutkimusseura.fi/images/julkaisuja/nuoretluukulla.pdf>
- af Ursin, P. & Haanpää, L. (2012). *Nuorten osallistuminen luupin alla. Kyselytutkimus lounaissuomalaisten nuorten yhteiskunnallisesta vaikuttamisesta*. (Nuorisotutkimus 1/2012). Saatavilla 11.11.2017 <http://elektra.helsinki.fi/oa/0780-0886/2012/1/nuorursi.pdf>
- Alanen, O., Kainulainen, S. & Saari, J. (2014). *Vamos tekee vaikutuksen. Vamos-nuorten hyvinvointikokemukset ja tulevaisuuden odotukset*. (HDL RAPORTTI 01/2014). Saatavilla 25.4.2018 <https://www.hdl.fi/wp-content/uploads/2018/01/Helsingin-Diakonis-salaitos-julkaisu-vamos-tekee-vaikutuksen.pdf>
- Castaneda, A.E., Schubert, C., Lehtisalo, R., Pakaslahti, A., Halla, T., Mölsä, M. & Suvisaari, J. Traumakokemukset. Teoksessa A.E. Castaneda, S. Rask, P. Koponen, M. Mölsä & S. Koskinen (toim.), *Maahanmuuttajien terveys ja hyvinvointi. Tutkimus venäläis-, somalialais- ja kurdi-taustaisista Suomessa*. (Raportti 61/2012. THL). Saatavilla 26.11.2017 <https://www.julkari.fi/handle/10024/90907>
- Diak. Opiskelu. Opiskelijan polku. Opintojen suorittaminen. Saatavilla 1.4.2018 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/arviointi/osaamisvaatimukset-sosionomi/>
- Diak. Opiskelu. Opiskelijan polku. Saatavilla 14.3.2018 <https://www.diak.fi/opiskelu/opiskelijan-polku/opintojen-suorittaminen/oske-opiskelijat/>
- Enns, R., Kirova A. & Connolly, D. (2013). Examining bonding and bridging activities in the context of a common spaces approach to intergration. *CES* 45 (3), 39–63. Saatavilla 11.11.2017 <http://www.finna.fi>
- Erikson, E. H. (1962). *Lapsuus ja yhteiskunta*. Jyväskylä: Gummerus.
- Eräsaari, L. (2017). Yhteisön paikka maailmassa. Teoksessa S. Väyrynen, K. Kostamo-Pääkkö & P. Ojaniemi (toim.), *Sosiaalityön yhteisöllisyyttä etsimässä* (s. 35–52). (3. p.). Helsinki: Unipress.

- Gothóni, R. & Siirto, U. (2016). Johdanto: Pakolaisuus muuttuvassa maailmassa. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 9–18). Helsinki: Gaudeamus.
- Grönfors, M. (2010). Havaintojen teko aineistonkeräyksen menetelmänä. Teoksessa J. Aaltola & R. Valli (toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin: 1, Metodien valinta ja aineistonkeruu: virikkeitä aloittelevalle tutkijalle* (s. 154–170). (3. uud. ja täyd. p.). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Hansen, S. & Holm, H. (2016). Kun kuntaan tulee pakolaisia. Teoksessa R. Gothóni & U. Siirto (toim.), *Pakolaisuudesta kotiin* (s. 159–188). Helsinki: Gaudeamus.
- Heino, T. & Pekonen, E. (2016). *Ammattialan kehittämistyön välineet. Tutkimuksen ja kehittämistyön eettisyys. Tutkimusluvut*. PowerPoint Diakoniam ammattikorkeakoulu: Oppimateriaalipankki.
- Helsingin Diakonissalaitos. Nuorille. Vamos. Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorelle. Saatavilla 25.4.2018
<https://www.hdl.fi/blog/2018/01/09/osallisuuden-polku-maahanmuuttajanuorelle/>
- Helsingin Diakonissalaitos. Nuorille. Vamos. Saatavilla 25.4.2018
<https://www.hdl.fi/vamos/>
- Helsingin Diakonissalaitos. Tietoa meistä. Tutkimukset ja julkaisut. Saatavilla 25.4.2018 <https://www.hdl.fi/meista/tutkimukset-ja-julkaisut/>
- Helsingin kaupunki. Sosiaali- ja terveystieteiden palvelut. Saatavilla 27.2.2018
<https://www.hel.fi/helsinki/fi/sosiaali-ja-terveyspalvelut/sosiaalityo/maahanmuuttajat/>
- Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. (2013). *Tutki ja kirjoita* (15.–17. p.). Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Ikäheimo, S. (2015). Syrjäytyneiksi luokiteltujen nuorten terveystieteiden palvelujen käyttö ja kustannukset. Teoksessa S. Aaltonen, P. Berg, & S. Ikäheimo (toim.), *Nuoret luukulla. Kolme näkökulmaa syrjäytymiseen ja nuoren asemaan palvelujärjestelmässä* (s.12–40). Helsinki: Uni-grafia.
- Kananen, J. (2012). *Kehittämistutkimus opinnäytetyönä. Kehittämistutkimuksen kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

- Katisko, M. (2013). Maahanmuuttajien asunnottomuus metropolialueella. Teoksessa S. Hyväri & S. Kainulainen (toim.), *Paikka asua ja elää? Näkökulmia asunnottomuuteen ja asumispalveluihin* (s. 111–130). (Diakonia-ammattikorkeakoulun julkaisuja A Tutkimuksia 39). Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu.
- Katisko, M. (2017) Koditta kotoutuvat –tutkimus maahanmuuttajataustaisista asunnottomista nuorista. Teoksessa M. Jäppinen & A. Metteri & S. Ranta-Tyrkkö & P-L. Rauhala (toim.), *Kansainvälinen sosiaalityö. Käsitteitä, käytäntöjä ja kehityskulkuja. Sosiaalityön tutkimuksen vuosikirja 2016* (s.187–202). (2. p.). Kuopio: Unipress.
- Kivijärvi, A. (2015a). Fragility of leisure ties between ethnic minority and majority youth. An empirical case from Finland. Teoksessa A. Kivijärvi, *Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissuhteissa* (s. 195–216). (Nuorisotutkimusverkosto. Julkaisuja 162). Helsinki: Nuorisotutkimusseura.
- Kivijärvi, A. (2015b). *Etnisyyden merkityksiä nuorten vertaissuhteissa*. Nuorisotutkimusverkosto: Helsinki.
- Kokko, R-L. (2007). Tulevaisuuden muistelu -palaveri – toiveikkuutta tuottava yhteistyömenetelmä. *Yhteiskuntapolitiikka* 72 (2), 166–174. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201209117334>
- Korvela, P. & Nordlund, A. (2015). Nuorten arjen rytmit ja perhe. Teoksessa Valtion nuorisoasiain neuvottelukunta 2015, *Nuorisobarometri 2015. Arjen jäljillä*. Saatavilla 1.2.2017 <https://tietoanuo-rista.fi/wpcontent/uploads/2016/01/NuorisobarometriHQ.pdf>
- Kääriäinen, J., Ellonen, N., Peutere, L. & Sariola, H. (2010). Lapset ja nuoret väkivallan uhreina: maahanmuuttajien ja kantasuomalaisten vertaailua. *Yhteiskuntapolitiikka* 75 (2), 159–174. Saatavilla 23.3.2017 <http://www.finna.fi>
- L 1285/2016. Nuorisolaki. Saatavilla <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2016/20161285>
- Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta. Kiintiöpakolaiset. Saatavilla 26.11.2017 http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/kiintiopakolaiset

- Maahanmuuttovirasto. Turvapaikka Suomesta. Saatavilla 26.11.2017
http://www.migri.fi/turvapaikka_suomesta/turvapaikan_hakeminen
- Malin, M. & Anis, M. (2013). Maahanmuuttajat hyvinvointivaltiossa. Teoksessa T. Martikainen, P. Saukkonen & M. Säävälä (toim.), *Muuttajat. Kansainvälinen muuttoliike ja suomalainen yhteiskunta* (s. 141–159). Helsinki: Gaudeamus Oy.
- Myrskylä, P. (2011). *Nuoret työmarkkinoiden ja opiskelun ulkopuolella*. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja. Työ ja yrittäjyys 12/2011). Saatavilla 21.3.2018 <https://tem.fi/documents/1410877/3346190/Nuoret+ty%C3%B6markkinoiden+ja+opiskelun+ulkopuolella+17032011.pdf>
- Myrskylä, P. (2012). *Hukassa. Keitä ovat syrjäytyneet nuoret*. Saatavilla 7.9.2017 <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>
- Nurmi, J-E. (2000). Nuoruusiän kehitys: etsintää, valintoja ja noidankehiä. Teoksessa P. Lyytinen, M. Korkiakangas & H. Lyytinen (toim.), *Näkökulmia kehityspsykologiaan. Kehitys kontekstissaan* (s. 254–274). (1.-4. p.). Helsinki: WSOY.
- Nurmi, J-E., Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L. & Ruoppila, I. (2015). *Ihmisen psykologinen kehitys* (6. p.). Jyväskylä: PS-Kustannus.
- Palsanen, K. & Kääriäinen, A. (2015). Asiakkaiden ja ammattilaisten yhteistoinnallisen työskentelyn merkitykset ja seuraukset. *Janus* 23 (2), 190–205. Saatavilla 3.10.2017 <https://journal.fi/janus/article/view/51252/15704>
- Palsanen, K. (2013). *Yhteistutkiminen. Opas sosiaalityöhön. Versio 2.0*. (Soccan työpapereita 3/2013). Saatavilla 27.11.2017
http://www.socca.fi/files/2335/Yhteistutkiminen-opas_sosiaalityohon_2.0_Kati_Palsanen.pdf
- Pätynen, P. (26.9.2017). Asiakaslähtöinen kehittäminen [Luentotalenne]. Helsinki: Diakonia-ammattikorkeakoulu. Saatavilla <http://moodle.diak.fi>
- Rissanen, T. (2005). *Hyvän palvelun kehittäminen*. Jyväskylä: Kustannusosakeyhtiö Pohjantähti Polestar Ltd.

- Roivainen, I. (2001). *Yhteisöt hyvinvoinnin tuottajina: Uusi yhteisötyö -projektin loppuraportti: kolmen settlementin kokemuksia*. Helsinki: Suomen settlementiliitto.
- Saari, J. (2010). *Yksinäisten yhteiskunta*. Helsinki: WSOYpro.
- Schelbe, L., Chanmugam, A., Moses, T., Saltzburg, S., Rankin Williams, L. & Letendre, J. (2015). Youth participation in qualitative research: Challenges and possibilities. *Qualitative Social Work* 14 (4), 504–521. Saatavilla 11.11.2017 <https://diak.finna.fi/>
- Seikkula, J. & Arnkil, T E. (2009). *Dialoginen verkostotyö*. Terveiden ja hyvinvoinninlaitos. Saatavilla <http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe201205084999>
- Selkokeskus. Selkokieli. Kohderyhmät. Saatavilla 16.3.2018 <http://selkokeskus.fi/selkokieli/kohderyhmat/>
- Selkokeskus. Selkokieli. Saatavissa 16.3.2018 <http://selkokeskus.fi/selkokieli/>
- Silfverberg, P. (i.a). *Ideasta projektiksi: Projektinvetäjän käsikirja*. Saatavilla <http://www.moodle.diak.fi>
- Terveiden- ja hyvinvoinninlaitos (2012). *Ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arviointia*. (Kehittämistyön menetelmiä 2006/2012). Saatavilla 8.11.2017 <https://www.thl.fi/documents/10531/152020/metelmatosa4.pdf>
- Tikkanen, K. (2012). *15–20-vuotiaiden nuorten toivo, sen ylläpitäminen ja vahvistaminen* (väitöskirja, Tampereen yliopisto). Saatavilla <https://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10024/66879/978-951-44-8736-1.pdf?sequence=1>
- Tilastokeskus. Tietoa tilastoista. Saatavilla 27.11.2017 <https://www.stat.fi/meta/kas/index.html?U>
- Tilastokeskus. Tilastot. Väestö. Muuttoliike. Saatavilla 9.2.2018 https://www.stat.fi/til/muutl/2016/muutl_2016_2017-05-17_tie_001_fi.html
- Toikko, T. & Rantanen, T. (2009). *Tutkimuksellinen kehittämistoiminta. Näkökulmia kehittämisprosessiin, osallistamiseen ja tiedontuotantoon*. (3. p.) Tampere: Tampereen Yliopisto.

- Työ- ja elinkeinoministeriö (2012). *Valtion kotouttamisohjelma. Hallituksen painopisteet vuosille 2012–2015*. (Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisu 27/2012). Saatavilla 26.11.2017 <https://tem.fi/documents/1410877/3342347/Valtion+kotuttamisohjelma+21092012.pdf>
- Työ -ja elinkeinoministeriö. Kotouttaminen.fi. Saatavilla 27.11.2017 <https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet>
- Valtion nuorisosiain neuvottelukunta (2015). *Nuorisobarometri 2015. Arjen jäljillä*. Saatavilla 1.2.2017 <https://tietoanuorista.fi/wp-content/uploads/2016/01/NuorisobarometriHQ.pdf>
- Vauhkonen, T., Kallio, J. & Erola, J. (2017). Sosiaalisen huono-osaisuuden ylisukupolvisuus Suomessa. *Yhteiskuntapolitiikka* 82 (5), 501–512. Saatavilla https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/135433/YP1705_Vauhkonenym.pdf?sequence=2
- Vilkkä, H. (2005). *Tutki ja kehitä*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vilkkä, H. (2006). *Tutki ja havainnoi*. Saatavilla 8.11.2017 <http://hanna.vilkkä.fi/wp-content/uploads/2014/02/Tutki-ja-havainnoi.pdf>

LIITE 1: Nuorten toivomia asioita Iltaolkkari-toiminnalta

- Aukioloaika tulisi olla koulun jälkeen, jotta ei jäisi mistään paitsi
- Apua työntekijöiltä
- Oma kuntosali
- ”Personal trainer”
- Urheilua
- Kävelyä ulkona yhdessä
- Uimahalliin yhdessä
- Uusia ystäviä
- Vapaata keskustelua ihmisten kanssa
- Suomalainen tyttöystävä
- Keskustelukerho
- Apua muille
- Musiikkia (soittamista ja/tai laulamista) yhdessä
- Elokuvien katselua yhdessä
- Neuvoja eri ammatteihin ja koulutukseen hakeutumiseen
- Ruoanvalmistus yhdessä
- Eri kulttuurien ruokaa yhdessä
- Toinen toistaan opettaen
- Pingis
- Tennis
- Biljardi
- Autokoulu
- Yhdessä kotitehtävien tekeminen päivittäin (tuki)
- Suomalainen musiikki, kuuntelemalla kielen oppiminen
- Vapaaehtoistyö (SPR)
- Ravintolan hävikkiruoan pelastaminen köyhille
- Suomen kielen opiskelu, luku-, kirjoitus- sekä puhuminen
- Oppia suomalaisia tapoja, työntekeä
- Jalkapallo (tai pelata mitä vain)
- Kaksi kertaa viikossa
- 1,5 –2 tuntia
- 17.00 - 18.00 alkamisaika, ehtii koulun jälkeen
- Tiistai, torstai ja perjantai hyviä
- 2 x viikossa

LIITE 2: Kirjallinen suostumus tutkimukseen/kehittämistyöhön osallistumisesta

KIRJALLINEN SUOSTUMUS TUTKIMUKSEEN/KEHITTÄMISTYÖHÖN OSALLISTUMISESTA

Tutkimus/kehittämistyö koskee Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen tarpeisiin tehtävää, ja Helsingin Vamoksen tiloissa pidettävää, Iltaolkkari -toiminnan kehittämistä opinnäytetyönä. Opinnäytetyön tekijöitä ovat opiskelijat Marja Ahti ja Hanna Leinonen Diakonia-ammattikorkeakoulusta Helsingin Kalasataman toimipisteestä. Hankkeen nuorten kanssa työskennellessä käytetään menetelmänä tulevaisuuden muistelu -työpajaa soveltaen. Opinnäytetyön tarkoituksena on kehittää hankkeen nuorille tarkoitettua Iltaolkkari -toimintaa asiakaslähtöisesti ja yhdessä nuorten kanssa. Iltaolkkari -toiminta käynnistyy keväällä 2018, ja tästä kehittämistyöstä saatava tieto annetaan Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen työntekijöille iltaolkkari -toiminnan suunnittelun ja toteuttamisen työkaluksi. Valmis opinnäytetyö tuloksineen, tuliaan julkaisemaan Diakonia-ammattikorkeakoulussa Helsingissä julkaisuseminaarissa, Theseus -tietokannassa sekä mahdollisesti Helsingin Diakonissalaitoksen omilla verkkosivuilla.

Minulle on selvitetty yllä mainitun kehittämistyön tarkoitus ja siinä käytettävät menetelmät erillisessä tiedotteessa. Olen tietoinen siitä, että kehittämistyöhön osallistuminen on vapaaehtoista. Olen myös tietoinen siitä, että kehittämistyöhön osallistuminen ei aiheuta minulle minkäänlaisia kustannuksia, henkilöllisyyteni jää vain paikallaolijoiden tietoon, minua koskevaa aineistoa käytetään vain kyseiseen kehittämistyöhön ja aineisto hävitetään kehittämistyön valmistuttua.

Suostun siihen, että minua havainnoidaan ja mahdollisesti haastatellaan työpajassa. Työpajassa havainnoimalla esille tulleita tietoja käytetään kyseisen kehittämistyön tarpeisiin. Helsingin Vamoksen Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille -hankkeen asiakaslähtöistä kehittämistyötä varten kerättävä ja dokumentoitava tieto saadaan havainnoimalla hankkeen nuoria työpajojen aikana ja välittömästi niiden jälkeen sekä tulevaisuuden muistelu -menetelmän konkreettisen tuotoksen kautta. Kirjallinen materiaali siltä osin, kun se tulee lopulliseen opinnäytetyöhön jää opinnäytetyöntekijöille sekä hankkeen työntekijöiden työkaluksi varsinaisen Iltaolkkari -toiminnan aloittamisen ja kehitystyön tueksi. Voin halutessani keskeyttää tutkimukseen osallistumisen, milloin tahansa ilman, että minun täytyy perustella keskeyttämistäni tai että se vaikuttaa asiakassuhteeseeni.

Päiväys

_____

Osallistujan allekirjoitus ja   nimenselvennys

_____

LIITE 3: Written consent for partaking in study/developmentl program

WRITTEN CONSENT FOR PARTAKING IN STUDY/DEVELOPMENTL PROGRAM

Study/development program pertains to "Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille" – project, and for thesis on developing "Iltaolkkari" program, held at Vamos Helsinki. Bachelors of thesis are Marja Ahti and Hanna-Maria Leinonen, students of Diaconia University of Applied sciences from Helsinki's Kalasatama campus. "Reminiscing the future" – workshop's methods are applied when working with youth. Goal of the thesis is to develop "Iltaolkkari", a program for young people, towards more customer-oriented approach while working together with young people. "Iltaolkkari" program starts during spring 2018, and information gathered will be presented to staff of "Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille" – project for purposes of designing and implementing "Iltaolkkari" program further. Completed thesis with it's results will be presented at publishing seminar at Diaconia University of Applied Sciences, Theseus database and possibly Helsinki Deaconess Institutes own website.

I have been informed of goals of aforementioned development work, and methods used during said work on separate release. I am aware, that participation to said development work is entirely voluntary. I'm also aware that participation will not cost me anything, my identity will stay with those present with me, data concerning me will only be used for this development work and will be disposed of after said work is done.

I consent to the fact I will be observed and possibly interviewed at the workshop. Data gathered through observations at workshop are used only for purposes of said development work. Information gathered and documented for uses "Osallisuuden polku maahanmuuttajanuorille" – project of Helsinki's Vamos is obtained through observation of youth during and immediately after workshop activity along with tangible output of "Reminiscing the future" – method. Written material, to the extent it is gathered for final thesis stays with the bachelors and as a tool for project's staff for uses of implementation and development of actual "Iltaolkkari" – program. I can cancel my participation in this study if I so wish, without having to justify my decision and without any effect on my customer relationship.

Date _____

Participant's signature and clarification of signature

_____

LIITE 4: Information on methods

INFORMATION ON METHODS OF "OSALLISUUDEN POLKU MAAHAN-MUUTTAJANUORILLE" – PROJECT FOR STAFF AND YOUTH PARTICIPANTS

"Reminiscing the future" is a working method, in which present moment is meditated upon from future perspective. Method seeks to form a plan of action for "Iltaolkkari" with which is used to make "Iltaolkkari" a pleasant place for youth. With "Reminiscing the future" – method we separate ourselves from present moment, to think a good future, and in search of new possibilities and solutions for dilemmas. Participants to the method seek to find resources and opportunities without naming problems in the way.

The course of the process:

1. Let us think, that "Iltaolkkari" is already in action. What would be ideal "Iltaolkkari", what could youth do there and what activities would it offer?
2. What would have to happen, so "Iltaolkkari" would be like that? What could I do to reach that ideal?
3. Now let us think ourselves to the past (ie. Present moment). What worries did you have, before "Iltaolkkari" was in action?

In the workshop you may express your thoughts through drawing, writing and/or communicating them. Session lasts about 1-2 hours. Workshops are held two (2) times, with different participants participating both times. Workshop is held by bachelor of social services students of Diaconia University of Applied Sciences Marja Ahti and Hanna-Maria Leinonen.